

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΚΑΝΟΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Κανονικό Δίκαιο

Ενότητα: V. Έτερες Πηγές του Κανονικού Δικαίου (4ος-19ος αι.)

Αρχιμ. Γρηγόριος Δ. Παπαθωμάς

Θεολογική Σχολή - Τμήμα Θεολογίας

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	2
0. Σκοποί ενότητας	3
1. Ῥωμαϊκές πολιτειακές πηγές.....	4
1.1 A. Το διάταγμα τῶν Μεδιολάνων	6
1.2 B. Codex Theodosianus	7
1.3 C. Corpus Juris Civilis.....	8
1.4 C. Corpus Juris Civilis →	15
2. A. [Κανονικά Υπομνήματα (Απωλεσθείσες Συλλογές κανόνων)	29
3. B. Κανονικά Υπομνήματα ([Συστημικές] Συλλογές κανόνων)	31
4. Κανονικές Συλλογές Ιωάννου του Σχολαστικού (6ος αἰ. [555])	33
5. Το Σύνταγμα εις 14 τίτλους	35
6. Βιβλιογραφία.....	37
7. Τὸ Corpus canonum τῆς Ἐκκλησίας (883)	38
8. Συνοπτικός Πίνακας Κανονικῶν Συλλογῶν	39
9. Γ. Κανονικά Υπομνήματα.....	40
10. Το Πηδάλιον [τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου].....	41
11. Το Σύνταγμα [τοῦ Ῥάλλη-Ποτλῆ].....	42

0. Σκοποί ενότητας

V. Έτερες Πηγές του Κανονικού Δικαίου (4ος-19ος αι.)

Κανονικές και Νομοκανονικές Πηγές

A. Ιστορία των έντυπων εκδόσεων Ιερών Κανόνων (16^{ος}-20^{ος} αι.), οι Κανονικές Συλλογές Πηδάλιο και Σύνταγμα Ράλλη-Ποτλή (19^{ος} αι.) της Ορθόδοξης Εκκλησίας και Μεταβυζαντινή Ερμηνευτική

Το μάθημα αυτό εξετάζει την ιστορία των έντυπων εκδόσεων των Ιερών Κανόνων κατά τους τελευταίους πέντε αιώνες (16^{ος}-20^{ος} αι.), ήτοι, μετά την ανακάλυψη της τυπογραφίας, από την πρώτη έκδοση της Νυρεμβέργης των Αποστολικών Κανόνων του Γρηγορίου Αλοάνδρου (Gregorius Haloander) το 1531 μέχρι και τη δύση του 20ού αι. Δίδεται έμφαση στη μελέτη της εκδόσεως του Συνοδικού του Βευεργίου (Οξφόρδη 1672), που αποτελεί εκδοτικό κανονικό σταθμό και έργο μνημειώδες, καθώς χρησίμευσε ως βάση και άλλων μετέπειτα εκδόσεων, και κυρίως των δύο σε χρήση γνωστών μας εκδόσεων, του *Πηδαλίου* και του *Συντάγματος* των Ράλλη και Ποτλή. Γίνεται δε χρήση όλων των εκδόσεων αυτών για μία επιπλέον σπουδή (*κανονηλασία*) της *Μεταβυζαντινής Ερμηνευτικής (κανονολογίας)* εμβαθύνοντας κυρίως στην ιστορία και το περιεχόμενο των δύο κορυφαίων Κανονικών Συλλογών, του *Πηδαλίου* και του *Συντάγματος* των Ράλλη και Ποτλή, που είναι σε ευρεία και απαραίτητη χρήση σήμερα από την Εκκλησία και τη Θεολογία της.

B. Κανονική Παράδοση της Εκκλησίας και Εκκλησιολογία και Διοικησιολογία των Ιερών Κανόνων

Η *Κανονική Παράδοση* της Εκκλησίας συνιστά ένα πολύπτυχο θεολογικό γνωστικό αντικείμενο. Ενδεικτικά αναφέρονται κάποιες από τις πτυχές του. Η *Κανονική Εκκλησιολογία* αποσκοπεί στο να εμβαθύνει στις διάφορες πτυχές της ζωής και τις εκφάνσεις της Εκκλησίας, και ιδίως, μέσα από μία κανονική θεώρηση, στο τί συνίσταται αυτή, ενώ μέσα από την πληθωρική *Διοικησιολογία* των Ιερών Κανόνων αναδεικνύονται εκείνες οι πτυχές της Κανονικής Παραδόσεως της Εκκλησίας, όπου η νοητική προτεραιότητα από αυτήν δίδεται «στην κανονική οντολογία και όχι στην εξουσιαστική διοικητική αντιμετώπιση του εκκλησιακού σώματος» (πρβλ. κανόνα 34/Αποστολικός).

1. Ῥωμαϊκές πολιτειακές πηγές

A. Μέγας Κωνσταντῖνος ([306] 324-337)

- ♦ Διάταγμα τῶν Μεδιολάνων [Edictum Mediolani] (313)

B. Θεοδοσίος Β΄ ὁ Μικρὸς (408-450)

- ♦ Θεοδοσιάνειος Κῶδιξ [Codex Theodosianus] (438) (16 βιβλία [XVI^ο])

Γ. Ἰουστινιανὸς (527-565)

- ♦ Corpus Juris Civilis [Jus+Leges]
 - 1) Ἰουστινιάνειος Κῶδιξ [Codex Justinianus] (529/534) (12 βιβλία)
 - 2) Εἰσηγήσεις [Institutiones] (533) (4 βιβλία)
 - 3) Πανδέκται [Digesta ἢ Pandectæ] (533) (50 βιβλία)
 - 4) [168] Νεαραὶ Διατάξεις [Novellæ Constitutiones] (535↔565)

Δ. Λέων Γ΄ ὁ Ἴσαυρος (717-740) καὶ Κωνσταντῖνος Ε΄ ὁ Κοπρώνυμος (740-775)

- ♦ Ἐκλογή τῶν Νόμων (Μάρτιος 741)

Ε. Βασίλειος Α΄ ὁ Μακεδῶν (867-886)

- ♦ Ἐπαναγωγή ἢ (ὀρθότερα) Εἰσαγωγή (885/886)

ΣΤ. Λέων ΣΤ΄ ὁ Σοφὸς (886-912)

- ◆ Πρόχειρος Νόμος (Θέρος 907)
- ◆ [113] Νεαραὶ Διατάξεις [Novellæ Constitutiones] (886↔906)
- ◆ Τὰ «Βασιλικά (60 βιβλία)» (886↔892 [110ος αἰ.: 211ος αἰ.]

Ζ. Κωνσταντῖνος Ζ΄ ὁ Πορφυρογέννητος (913-959)

- ◆ «Ἐπιτομή τῶν νόμων» [«Eritome legum»] (913)

1.1 Α. Το διάταγμα τῶν Μεδιολάνων ὑπογραφὸν στὰ Μεδιόλανα, τὸ 313 μ.Χ.*

«[...] Ὅταν ἀπὸ καλῆ τύχη τόσο ἐγὼ ὁ Αὐγουστος Κωνσταντῖνος ὅσο καὶ ἐγὼ ὁ Αὐγουστος Λικίνιος συναντηθήκαμε στὰ Μεδιόλανα καὶ συζητήσαμε ὅλα ὅσα ἀφωροῦσαν στὴν ὠφέλεια καὶ στὴν ἡρεμία τοῦ κράτους, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, ποὺ βλέπαμε ὅτι θὰ ὠφελήσουν τὸ λαὸ πάρα πολύ, κρίναμε ὅτι πρέπει νὰ δώσουμε τὴν ἄκρα προτεραιότητα σὲ ἐκεῖνα ποὺ ἀφωροῦσαν στὸ σέβας πρὸς τὸ Θεῖο, γιὰ νὰ δώσουμε ἔτσι καὶ στοὺς Χριστιανοὺς καὶ σὲ ὅλους τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἐξουσία νὰ ἀκολουθοῦν ὅποια θρησκεία θὰ ἤθελε ὁ καθένας, ὥστε νὰ καταστεῖ δυνατὸν ἡ θεότης, ποὺ κατοικεῖ στὰ οὐράνια, νὰ εἶναι ἀσπαστὴ καὶ εὐίλατη τόσο σὲ ἐμᾶς καὶ σὲ ὅλους ἀνεξαιρέτως ὅσοι διατελοῦν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία μας.

Γι' αὐτὸ στὸ συμβούλιο αὐτὸ μὲ ὑγιᾶς καὶ ὀρθολογικὸ σκεπτικὸ κρίναμε ὅτι πρέπει νὰ βροῦμε τὸν τρόπο, ὥστε σὲ κανέναν ἀπολύτως ἄνθρωπο, ποὺ θὰ ἔδινε τὴ διάνοιά του στὸν τρόπο ζωῆς τῶν Χριστιανῶν ἢ στὴ θρησκεία ἐκείνη ποὺ θὰ ἔνιωθε σὰν τὴν καταλληλότερη γιὰ τὸν ἑαυτό του, νὰ μὴν ἀρνούμαστε τὸ δικαίωμα αὐτό· γιὰ νὰ μπορεῖ ἔτσι ἡ ὑψίστη θεότης, ὅταν θὰ τὴ λατρεύουμε μὲ τὶς διάνοιες ἐλεύθερες, νὰ μᾶς προσφέρει σὲ ὅλα τὴ συνηθισμένη εὐνοια καὶ ἀγαθότητά της [...].»

* Εὐσεβίου Καισαρείας, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, 10, 5, 4, ἐν ΒΕΠΕΣ, τ. 20, σελ. 97. Ἐπίσης, *CORPUS LEGUM ab imperatoribus romanis ante justinianum latorum* (quæ extra constitutionum codices supersunt. Res ab imperatoribus gestæ, quibus romani juris historia et imperii status), Lipsiæ 1857, n° 1066, p. 188.

1.2 B. Codex Theodosianus

Cf. Th. MOMMSEN, *Theodosiani, Libri XVI, cum constitutionibus sirmondianis* (edidit adsumpto apparatu P. KRUEGERI), vol. I, pars 1or, Berolini, Apud Weidmannos, 1905, p. 27.

— XXVII —

GREGORIANVS	THEODOSIANVS	IUSTINIANVS
	THEODOSIANI LIBER DECIMVS SEXTVS	
	1 de fide catholica	1, 1 de summa trinitate et de fide catholica et ut nemo de ea contendere audeat
	2 de episcopis, ecclesiis et clericis	1, 2 de sacrosanctis ecclesiis et de rebus et privilegiis earum
	3 de monachis	1, 3 de episcopis et clericis et monachis <i>est.</i>
	4 de his qui super religione contendunt	1, 4 . . . ut nemo de (religione) contendere audeat
	5 de haereticis	1, 5 de haereticis et Manichaeis et Samaritis
	6 ne sanctum baptismum iteretur	1, 6 =
	7 de apostatis	1, 7 =
Iust. I, 9, 1. 2	8 de Iudaeis, caelicolis et Samaritanis	1, 9 de Iudaeis et caelicolis
	9 ne Christianum mancipium Iudaeus habeat	1, 10 ne Christianum mancipium haereticus vel paganus vel Iudaeus habeat <i>est.</i>
	10 de paganis, sacrificiis et templis	1, 11 =
	11 de religione	

In hac tabula quamquam per primos quinque libros rubricas multas desiderantur, quas fuerunt in Theodosiano integro (ita tertius liber titulos habuit triginta duos, quorum supersunt unus et viginti), item in libro octavo extremo aliquot videntur periri, nihilominus apparet Theodosianum per libros II, III, VIII dispositum esse ad ordinem edicti praetoris urbani aliquoties tamen amplificatum, ut in secundo locus de iurisdictione auctus est, in tertio non de re uxoria sola agitur, sed de universo iure nuptiarum. Sed ad hanc partem edictalem accesserunt ea quae continentur tam in libro primo quam in duodecim posterioribus. In iis quae praecipue agnoscitur ordinatio (nam non paucae rubricae vix ad aliquam legem certam exigi poterunt) haec est.

- I, 1—4 de iure et legibus
- 5—34 de magistratibus administrantibus (similia etiam edictum in principio habuit)
- V, 1—4 de hereditatibus iuris civilis
- 12—19 de fundis colonisque patrimonialibus
- VI totus de dignitatibus
- VII totus de re militari
- VIII, 1—11 de apparitoribus
- 12—15 de donationibus
- 16—19 de caelibatu et orbitate et de liberis
- VIII totus de delictis
- X totus de iure fisci
- XI, 1—28 de tributis
- 29—39 de appellationibus
- XII totus de re municipali
- XIII totus de mercatoribus naviculariis agricolis
- XIII totus de iure Romae Constantinopolis Karthagini Alexandriae
- XV, 1—4 de operibus publicis
- 5—12 de voluptatibus populi
- XVI totus de rebus ecclesiasticis

1.3 C. Corpus Juris Civilis

1.3.1 1) Codex Justinianus

Cf. *CORPUS JURIS CIVILIS* : t. II, *Codex Justinianus* (éd. P. Krueger), Berlin, Apud Weidmannos, 61954, p. XXI-XXVIII.

XXII

- XVI Ut nemini liceat sine iudicis auctoritate signa imprimere rebus, quas alius tenet
XVII Ne fœcus vel res publica procuratorem alicui patrocinii causa in lite præstet
XVIII De negotiis gestis
XVIII De his quæ vi metusve causa gesta sunt
XX De dolo malo
XXI De in integrum restitutione minorum viginti quinque annis
XXII De filio familias minore
XXIII De fideiusoribus minorum
XXIII Si tutor vel curator intervenerit
XXV Si in communi eademque causa in integrum restitutio postuletur
XXVI Si adversus rem indicatam
XXVII Si adversa venditionem
XXVIII Si adversa venditionem pignoris
XXVIII Si adversa donationem
XXIX Si adversa libertatem
XXXI Si adversa transactionem vel divisionem minor restitui velit
XXXII Si adversa solutionem a debitore vel a se factam
XXXIII Si adversa dotem
XXXIII Si adversa delictum suum
XXXV Si adversa usucapionem
XXXVI Si adversa fœcum
XXXVII Si adversus creditorem
XXXVIII Si ut se hereditate abstineat
XXXVIII Si ut omissam hereditatem vel bonorum possessionem vel quid aliud adquirat
XXXX In quibus causis in integrum restitutio necessaria non est
XXXXI Qui et adversus quos in integrum restitui non possunt
XXXXII Si minor se maiorem dixerit vel probatus fuerit
XXXXIII Si sæpius in integrum restitutio postuletur
XXXXIII De his qui veniam ætatis impetraverunt
XXXXV Si maior factus ratum habuerit
XXXXVI Ubi et apud quem cognitio restitutionis agitanda sit
XXXXVII De reputationibus, quæ sunt in iudicio in integrum restitutionis
XXXXVIII Etiam per procuratorem causam in integrum restitutionis agi posse
XXXXVIII In integrum restitutione postulata ne quid novi fiat
L De restitutione militum et eorum qui rei publicæ causa adfuerunt
LI De exoribus militum vel eorum qui rei publicæ cause absunt
LII De temporibus in integrum restitutionis tam minorum aliarumque personarum, quæ restitui possunt, quam heredum eorum
LIII Quibus ex causis maiores in integrum restituuntur
LIII De alienatione iudicij mutandi causa facta
LV De receptis
LVI De satisfacendo
LVII De formulis et impetratione actionum sublatis
LVIII De iureiurando propter calumniam dando

LIBER TERTIUS

- I De iudiciis
II De sportulis et sumptibus in diversis iudiciis faciendis et de executoribus litium
III De pedaneis iudiciis
III Qui pro sua iurisdictione iudices dare derive possunt
V Ne quis in sua causa iudicet vel sibi ius dicat
VI Qui legitimam personam in iudiciis habent vel non

- VII Ut nemo iustus agere vel accusare cogatur
VIII De ordine iudiciorum
VIII De litis contestatione
X De plus petitionibus
XI De dilationibus
XII De feriis
XIII De iurisdictione omnium iudicium et de foro competentis
XIII Quando imperator inter pupillos vel viduas vel miserabiles personas cognoscatur et ne exhibeantur
XV Ubi de criminibus agi oportet
XVI Ubi de possessione agi oportet
XVII Ubi fideicommissum peti oportet
XVIII Ubi conveniatur qui certo loco dare promissit
XVIII Ubi in rem actio exerceri debet
XX Ubi de hereditate agatur et ubi scripti heredes in possessionem mitti postulare debent
XXI Ubi agi oportet de ratiociniis tam privatis quam publicis
XXII Ubi causa status agi debeat
XXIII Ubi quis de curiali vel cohortali aliave conditione conveniatur
XXIII Ubi senatores vel clarissimi civiliter vel criminaliter conveniantur
XXV In quibus causis militantes fori præscriptione uti non possunt
XXVI Ubi causæ fiscales vel dirivæ donus hominumque eius agantur
XXVII Quando liceat sine iudice unicuique vindicare se vel publicam devotionem
XXVIII De inofficioso testamento
XXVIII De inofficiosis donationibus
XXX De inofficiosis dotibus
XXXI De petitione hereditatis
XXXII De rei vindicatione
XXXIII De usu fructu et habitatione et ministerio servorum
XXXIII De servitutibus et de aqua
XXXV De lege Aquilia
XXXVI Familiae eriscundæ
XXXVII Communi dividundo
XXXVIII Communia utriusque iudicii tam familiaris eriscundæ quam communi dividundo
XXXVIII Finium regundorum
XXX De consortibus eiusdem litis
XXXVI De noxalibus actionibus
XXXVII Ad exhibendum
XXXVIII De aleæ lusu et aleatoribus
XXXVIII De religiosis et sumptibus funerum

LIBER QUARTUS

- I De rebus creditis et de iureiurando
II Si certum petatur
III De suffragio
III De prohibita sequestratione pecuniæ
V De conditione indebiti
VI De conditione ob causam datorum
VII De conditione ob turpem causam
VIII De conditione furtiva
VIII De conditione ex lege et alia causa vel iniusta causa
X De obligationibus et actionibus
XI Ut actiones et ab herede et contra heredem incipiant
XII Ne uxor pro marito vel maritus pro uxore vel mater pro filio conveniatur
XIII Ne filius pro patre vel pater pro filio emancipato vel libertus pro patrono conveniatur
XIII An servus ex suo facto post manumissionem teneatur
XV Quando fœcus vel privatus debitoris sui debitoris exigere potest

- XVI De actionibus hereditariis
 XVII Ex delictis defunctorum in quantum heredes conveniantur
 XVIII De constituta pecunia
 XXIII De probationibus
 XX De testibus
 XXI De fide instrumentorum et amissione eorum et antepochis faciendis et de his quae sine scriptura fieri possunt
 XXII Plus valere quod agitur quam quod simulate concipitur
 XXIII De commodato
 XXXIII De actione pignoratitia
 XXV De exercitoria et institoria actione
 XXVI Quod cum eo qui in aliena est potestate negotium gestum esse dicitur, vel de peculio seu quod iussu aut de in rem verso
 XXVII Per quas personas nobis adquiritur
 XXVIII Ad senatus consultum Macedonianum
 XXVIII Ad senatus consultum Velleianum
 XXX De non numerata pecunia
 XXXI De compensationibus
 XXXII De usuris
 XXXIII De nautica fenore
 XXXIII Depositi
 XXXV Mandati
 XXXVI Si servus se cum mandaverit
 XXXVII Pro socio
 XXXVIII De contrahenda emptione
 XXXVIII De hereditate vel actione vendita
 XXXIX Quae res venire non possunt et qui vendere vel emere vetantur
 XXXXI Quae res exportari non debeant
 XXXXII De eunuchis
 XXXXIII De patribus qui filios distrazerunt
 XXXXIII De rescindenda venditione
 XXXXV Quando liceat ab emptione discedere
 XXXXVI Si propter publicas pensationes venditio fuerit celebrata
 XXXXVII Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse
 XXXXVIII De periculo et commodo rei venditae
 XXXXVIII De actionibus empti et venditi
 L Si quis alteri vel sibi sub alterius nomine vel aliena pecunia emerit
 LI De rebus alienis non alienandis et de prohibita rerum alienatione vel hypotheca
 LII De communium rerum alienatione
 LIII Rem alienam gerentibus non interdicti rerum suarum alienatione
 LIV De pactis inter emptorem et venditorem compactis
 LV Si servus exportandus veniat
 LVI Si mancipium ita venierit, ne prostituatur
 LVII Si mancipium ita fuerit alienatum, ut committatur vel contra
 LVIII De aedilicis actionibus
 LVIII De monopolis et de conventu negotiatorum illicito vel artificum ergolaborumque nec non balnearum prohibitis illicitisque negotiationibus
 LX De nundinis
 LXI De vectigalibus et commissis
 LXII Vectigalia nova institui non posse
 LXIII De commerciis et mercatoribus
 LXIII De rerum permutatione et de praescriptis verbis actione
 LXV De locato et conducto
 LXVI De emphyteutico iure
- LIBER QUINTUS**
- I De sponsalibus et arris sponsaliciis et proxenetis
 II Si rector provinciae vel ad eum pertinentes sponsalia dederint

- III De donationibus ante nuptias vel propter nuptias et sponsalicia
 IIII De nuptiis
 V De incestis et inutilibus nuptiis
 VI De interdicto matrimonio inter pupillam et tutorem seu curatorem liberosque eorum
 VII Si quaecumque praeditus potestate vel ad eum pertinentes ad suppositarum iurisdictioni suae adspirare temptaverint nuptias
 VIII Si nuptiae ex rescripto petantur
 VIII De secundis nuptiis
 X Si secundo nupterit mulier, cui maritus usum fructum reliquerit
 XI De dotis promissione vel auda pollicitatione
 XII De iure dotium
 XIII De rei uxoriae actione in ex stipulatu actionem transfusa et de natura dotibus praestita
 XIII De pactis conventis tam super dote quam super donatione ante nuptias et paraphernis
 XV De dote cauta et non numerata
 XVI De donationibus inter virum et uxorem et a parentibus in liberos factis et de ratihabitione
 XVII De repudiis et iudicio de moribus sublato
 XVIII Soluta matrimonio dos quemadmodum petatur
 XVIII Si dos constante matrimonio soluta fuerit
 XX Ne fideiussores vel mandatores dotium dentur
 XXI Rerum amotarum
 XXII Ne pro dote mulieri bona mariti addicantur
 XXIII De fundo dotali
 XXIII Divortio facto apud quem liberi morari vel educari debent
 XXV De alimentis liberis ac parentibus
 XXVI De concubinis
 XXVII De naturalibus liberis et matribus eorum et ex quibus casibus iusti efficiuntur
 XXVIII De tutela testamentaria
 XXVIII De confirmando tutore
 XXX De legitima tutela
 XXXI Qui petant tutores vel curatores
 XXXII Ubi petantur tutores vel curatores
 XXXIII De tutoribus et curatoribus illustrium vel clarissimarum personarum
 XXXIII Qui dare tutores vel curatores et qui dari possunt
 XXXV Quando mulier tutelae officio fungi potest
 XXXVI In quibus causis tutorem habenti tutor vel curator dari potest
 XXXVII De administratione tutorum et curatorum et de pecunia pupillari feneranda vel deponenda
 XXXVIII De periculo tutorum et curatorum
 XXXVIII Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conveniri possunt
 XXXX Si ex pluribus tutoribus vel curatoribus omnes vel unus agere pro minore vel conveniri possunt
 XXXXI Ne tutor vel curator vectigal conducatur
 XXXXII De tutore vel curatore qui satis non dedit
 XXXXIII De suspectis
 XXXXIII De in item dando tutore vel curatore
 XXXXV De eo qui pro tutore negotia gessit
 XXXXVI Si mater indemnitatem promiserit
 XXXXVII Si contra matris voluntatem tutor datus sit
 XXXXVIII Ut causae post pubertatem adit tutor
 XXXXVIII Ubi pupilli educantur
 L De alimentis pupille praestandis
 LI Arbitrium tutelae

- LII De dividenda tutela et pro qua parte quisque tutorum conveniatur
 LIII De in litem iurando
 LIIII De heredibus tutorum
 LV Si tutor non gesserit
 LVI De usuris pupillaribus
 LVII De fidelussoribus tutorum seu curatorum
 LVIII De contrario iudicio
 LVIII De auctoritate praestanda
 LX Quando curatores vel tutores esse desinant
 LXI De actore astutore seu curatore dando
 LXII De excusationibus et temporibus earum
 LXIII Si falsis adlegationibus excusatus est
 LXIII Si tutor rei publicae causa aberit
 LXV De excusatione veteranorum
 LXVI Qui numero liberorum se excusant
 LXVII Qui aetate
 LXVIII Qui morbo
 LXVIII Qui numero tutelaram
 LXX De curatore furiosi vel prodigi
 LXXI De praediis vel aliis rebus minorum sine decreto non alienandis vel obligandis
 LXXII Quando decreto opus non est
 LXXIII Si quis ignorans rem minoris esse sine decreto comparavit
 LXXIII Si maior factus sine decreto factam alienationem ratam habuerit
 LXXV De magistratibus conveniendis

LIBER SEXTUS

- I De fugiivis servis et libertis mancipisque civitatum artificibus et ad diversa opera deputatis et ad rem privatam vel dominicam pertinentibus
 II De furtis et de servo corrupto
 III De operis libertorum
 III De bonis libertorum et de iure patronatus
 V Si in fraudem patroni alienatio facta est
 VI De obsequiis patronis praestandis
 VII De libertis et eorum liberis
 VIII De iure auroorum auroorum et de natalibus restituendis
 VIII Qui admitti ad bonorum possessionem possunt et intra quod tempus
 X Quando non petentium partes petentibus adcrevant
 XI De bonorum possessione secundum tabulas
 XII De bonorum possessione contra tabulas, quam praetor liberis pollicetur
 XIII De bonorum possessione contra tabulas liberti, quae patronis vel liberis eorum datur
 XIII Unde liberi
 XV Unde legitimi et unde cognati
 XVI De edicto successorio
 XVII De Carboniano edicto
 XVIII Unde vir et uxor
 XVIII De repudianda bonorum possessione
 XX De collationibus
 XXI De testamento militis
 XXII Qui facere testamentum possunt vel non possunt
 XXIII De testamentis: quemadmodum testamenta ordinantur
 XXIII De heredibus instituendis et quae personae heredes institui non possunt
 XXV De institutionibus et substitutionibus seu restitutionibus sub conditione factis
 XXVI De imberum et alibi substitutionibus
 XXVII De necessariis et servis heredibus instituendis vel substitutionibus
 XXVIII De liberis praeteritis vel exhereditatis
 XXVIII De postuma heredibus instituendis vel exhereditatis vel praeteritis

- XXX De iure deliberandi et de aequa vel acquirenda hereditate
 XXXI De repudianda vel abstinenda hereditate
 XXXII Quemadmodum aperiuntur testamenta et inspiciuntur et describuntur
 XXXIII De edicto divi Hadriani tollendo et quemadmodum scriptus heres in possessionem mittatur
 XXXIII Si quis aliquem testari prohibuerit vel coegerit
 XXXV De his quibus ut indignis auferuntur et ad senatus consultum Silianum
 XXXVI De codicillis
 XXXVII De legatis
 XXXVIII De verborum et rerum significatione
 XXXVIII Si omissa sit causa testamenti
 XXXX De indicta viduitate et de lege Julia miscella tollenda
 XXXXI De his quae poenae nomina in testamento vel codicillis relinquuntur
 XXXXII De fideicommissis
 XXXXIII Communis de legatis et fideicommissis et de in rem missione tollenda
 XXXXIII De falsa causa adiecta legato vel fideicommissis
 XXXXV De his quae sub modo legata vel fideicommissa relinquuntur
 XXXXVI De condicionibus insertis tam legatis quam fideicommissis et libertatibus
 XXXXVII De usuris et fructibus legatorum vel fideicommissorum
 XXXXVIII De incertis personis
 XXXXVIII Ad senatus consultum Trebellianum
 L Ad legem Falcidiam
 LI De calceis tollendis
 LII De his qui ante apertas tabulas hereditates transmittunt
 LIII Quando dies legati vel fideicommissi cedit
 LIII Ut in possessionem legatorum vel fideicommissorum servandorum causa mittatur et quando satisfieri debet
 LV De suis et legitimis liberis et ex sua nepotibus ab intestato venientibus
 LVI Ad senatus consultum Tertullianum
 LVII Ad senatus consultum Orfitianum
 LVIII De legitimis heredibus
 LVIII Communis de successione
 LX De bonis maternis et materni generis
 LXI De bonis, quae liberis in potestate constituta ex matrimonio vel aliter adquiruntur, et eorum administratione
 LXII De hereditatibus decurionum naviculariorum cohortalium militum et fabricensium

LIBER SEPTIMUS

- I De vindicta libertate et apud consilium manumissione
 II De testamentaria manumissione
 III De lege Fufia Caninia tollenda
 III De fideicommissaria libertatibus
 V De iudicia libertate tollenda
 VI De Latina libertate tollenda et per certos modos in civitatem Romanam transfusa
 VII De servo communi manumisso
 VIII De servo pignori dato manumisso
 VIII De servis vel publicae manumittendis
 X De his qui a non domino manumissisunt
 XI Qui manumittere non possunt et ne in fraudem creditorum manumittatur
 XII Qui non possunt ad libertatem pervenire
 XIII Pro quibus causis servi praemium accipiunt libertatem
 XIII De ingenuis manumissis
 XV Communis de manumissionibus

- XVI De liberali causa
 XVII De adsertione tollenda
 XVIII Quibus ad libertatem proclamare non licet et de rebus eorum, qui ad libertatem proclamare non prohibentur
 XVIII De ordine cognitionum
 XX De collisione detegenda
 XXI Ne de statu defunctorum post quinquennium quaeratur
 XXII De longi temporis praescriptione, quae pro libertate et non adversus libertatem opponitur
 XXIII De peculio eius qui libertatem meruit
 XXIII De senatus consulto Claudiano tollendo
 XXV De nudo ex iure Quiritium tollendo
 XXVI De usucapione pro emptore vel transactione
 XXVII De usucapione pro donato
 XXVIII De usucapione pro dote
 XXVIII De usucapione pro herede
 XXX Communia de usucapionibus
 XXXI De usucapione transformanda et de sublata differentia rerum mancipi et nec mancipi
 XXXII De acquirenda et retinenda possessione
 XXXIII De praescriptione longi temporis decem vel viginti annorum
 XXXIII In quibus causis cessat longi temporis praescriptio
 XXXV Quibus non obiciatur longi temporis praescriptio
 XXXVI Adversus creditorem
 XXXVII De quadriennii praescriptione
 XXXVIII Ne rei dominicae vel templorum vindictio temporis exceptione submoveatur
 XXXVIII De praescriptione triginta vel quadraginta annorum
 XXXX De annali exceptione Italici contractus tollenda et de diversis temporibus et exceptionibus et praescriptionibus et interruptionibus earum
 XXXXI De aduionibus et paludibus et de passu ad alium statum translatis
 XXXXII De sententiis praefectorum praetorio
 XXXXIII Quomodo et quando iudex sententiam proferre debet praesentibus partibus vel una absente
 XXXXIII De sententiis ex periculo recitandis
 XXXXV De sententiis et interlocutionibus omnium iudicum
 XXXXVI De sententia, quae sine certa quantitate prolata est
 XXXXVII De sententiis, quae pro eo quod interest proferuntur
 XXXXVIII Si non a competenti iudice iudicatum esse dicatur
 XXXXVIII De poena iudicis, qui male iudicavit, vel eius, qui iudicem vel adversarium corrumpere curavit
 L Sententiam rescindi non posse
 LI De fructibus et litis expensis
 LII De re iudicata
 LIII De executione rei iudicatae
 LIII De usuris rei iudicatae
 LV Si plures una sententia condemnati sunt
 LVI Quibus res iudicata non nocet
 LVII Comminationes epistulas programmata subscriptiones auctoritatem rei iudicatae non habere
 LVIII Si ex falsis instrumentis vel testimoniis iudicatum erit
 LVIII De confessis
 LX Inter alios acta vel iudicata aliis non nocere
 LXI De relationibus
 LXII De appellationibus et consultationibus
 LXIII De temporibus et reparationibus appellationum seu consultationum

- LXIII Quando provocare necesse non est
 LXV Quorum appellationes non recipiantur
 LXVI Si pendens appellatione mors intervenierit
 LXVII De his qui per metum iudicis non appellaverunt
 LXVIII Si unus ex pluribus appellaverit
 LXVIII Si de momentaria possessione fuerit appellatum
 LXX Ne liceat in una eademque causa tertio provocare vel post duas sententias iudicum, quas definito praefectorum roboraverit, eas retractare
 LXXI Qui bonis cedere possunt
 LXXII De bonis auctoritate iudicis possidendis seu vendendis et de separationibus
 LXXIII De privilegio faci
 LXXIII De privilegio dotis
 LXXV De revocandis his quae per fraudem alienata sunt

LIBER OCTAVUS

- I De interdictis
 II Quorum bonorum
 III Quod legatorum
 III Unde vi
 V Si per vim vel alio modo absentia perturbata sit possessio
 VI Ut possidetis
 VII De tabulis exhibendis
 VIII De liberis exhibendis seu de ducendis et de homine libero exhibendo
 VIII De precario et de Salviano interdicto
 X De aedificiis privatis
 XI De operibus publicis
 XII De rationibus operum publicorum et de patribus civitatum
 XIII De pignoribus
 XIII In quibus causis pignus tacite contrahitur
 XV Si aliena res pignori data sit
 XVI Quae res pignori obligari possunt vel non et qualiter pignus contrahatur
 XVII Qui potiores in pignore habeantur
 XVIII De his qui in priorum creditorum locum succedunt
 XVIII Si antiquior creditor pignus vendiderit
 XX Si communis res pignori sit
 XXI De praetorio pignore et ut in actionibus etiam debitorum missio praetorii pignoris procedat
 XXII Si in causa iudicati pignus captum sit
 XXIII Si pignus pignori datum sit
 XXIII De partu pignoris et omni causa
 XXV De remissione pignoris
 XXVI Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri
 XXVII De distractione pignorum
 XXVIII Debitorem venditionem pignorum impedire non posse
 XXVIII Si vendito pignore agatur
 XXX De iudicio pignoris
 XXXI Si unus ex pluribus heredibus creditoris vel debitoris partem suam debiti solverit vel acceperit
 XXXII Si pignoris conventionem numeratio secuta non sit
 XXXIII De iure domini impetrando
 XXXIII De pactis pignorum et de commissoria lege in pignoribus rescindenda
 XXXV De exceptionibus sive praescriptionibus
 XXXVI De litigiis
 XXXVII De contrahenda et committenda stipulatione
 XXXVII De inutilibus stipulationibus
 XXXVIII De duobus reis stipulandi et duobus reis promittendi

XXXX	De fideiusoribus et mandatoribus
XXXXI	De novationibus et delegationibus
XXXXII	De solutionibus et liberationibus
XXXXIII	De acceptationibus
XXXXIV	De evictionibus
XXXXV	Creditorum evictionem non debere
XXXXVI	De patria potestate
XXXXVII	De adoptionibus
XXXXVIII	De emancipationibus liberorum
XXXXVIII	De ingratia liberis
L	De postumino et de redemptis ab hostibus
LI	De infantibus expositis liberis et servis et de his qui sanguinolentos emptos vel nutriendos acceperunt
LII	Quae sit longa consuetudo
LIII	De donationibus
LIII	De donationibus quae sub modo vel conditione vel ex certo tempore faciuntur
LV	De revocandis donationibus
LVI	De mortis causa donationibus
LVII	De infirmis poenis caelivatus et orbitatis et decimarum sublati
LVIII	De iure liberorum

LIBER NONUS

I	Qui accusare non possunt
II	De accusationibus et inscriptionibus
III	De exhibendis vel transmittendis rebus
III	De custodia reorum
V	De privatis carceribus inhibendis
VI	Si reus vel accusator mortuus fuerit
VII	Si quis imperatori maledixerit
VIII	Ad legem Iuliam maiestatis
VIII	Ad legem Iuliam de adulteris et de stupro
X	Si quis eam cuius tutor fuerit corruerit
XI	De mulieribus qui servis propriis se innoxerunt
XII	Ad legem Iuliam de vi publica seu privata
XIII	De raptu virginum seu viduarum nec non sanctimonialium
XIII	De emendatione servorum
XV	De emendatione propinquorum
XVI	Ad legem Corneliam de sicariis
XVII	De his qui parentes vel liberos occiderunt
XVIII	De maleficiis et mathematicis et ceteris similibus
XVIII	De sepulchro violato
XX	Ad legem Fabiam
XXI	Ad legem Viselliam
XXII	Ad legem Corneliam de falsis
XXIII	De his qui sibi adscribunt in testamento
XXIII	De falsa moneta
XXV	De mutatione nominis
XXVI	Ad legem Iuliam de ambitu
XXVII	Ad legem Iuliam repetundarum
XXVIII	De crimine peculatus
XXVIII	De crimine sacrilegii
XXX	De seditiosis et his qui plebem audent contra publicam quietem colligere
XXXI	Quando civilis actio criminali praecedat et an utraque ab eodem exerceri potest
XXXII	De crimine expilatae hereditatis
XXXIII	De bonorum raptorum
XXXIII	De crimine stationatus
XXXV	De iniuriis
XXXVI	De famosis libellis
XXXVII	De abigeis
XXXVIII	De Nili aggeribus non rumpendis
XXXVIII	De his qui latrones vel in aliis criminibus reos occultaverint
XXXX	De requirendis
XXXXI	De quaestionibus

XXXII	De abolitionibus
XXXIII	De generali abolitione
XXXIII	Ut intra certum tempus criminalia quaevis terminentur
XXXV	Ad sepatus consultum Turpilianum
XXXVI	De calumniatoribus
XXXVII	De poenis
XXXVIII	Ne sine iussu principis certis iudicibus liceat confiscare
XXXVIII	De bonis proscriptorum seu damnatorum
L	De bonis mortem sibi consciscentium
LI	De sententiam passis et restitutis

LIBER DECIMUS

I	De iure fisci
II	De conveniendis fisci debitoribus
III	De fide et iure bastae discalii et de adiectionibus
III	De venditione rerum fiscalium cum privatis communium
V	Ne fiscus rem quam vendidit evincat
VI	De his qui ex publicis rationibus tantum pecuniam acceperunt
VII	Poenis fiscalibus creditores praeferruntur
VIII	De fiscalibus usuris
VIII	De sententiis adversus fiscum latae retractandis
X	De bonis vacantibus et de incorporatione
XI	De delatoribus
XII	De petitionibus bonorum sublati
XIII	De his qui se deserunt
XIII	Si liberalitatis imperialis socius sine herede defecerit
XV	De thesauris
XVI	De annonae et tributis
XVII	De iudicioribus
XVII	De superiudicio
XVIII	De exactionibus tributorum
XX	De superexactionibus
XXI	De capiendis et distraendis pignoris tributorum causa
XXII	De apochis publicis et descriptionibus curialium
XXIII	De capone largitionum titularum
XXIII	Ne operae a collatoribus exigantur
XXV	De immunitate nemini concedenda
XXVI	De conditiis in publicis horreis
XXVII	Ut nemini liceat in confectione specie-rum se excusare et de munere sitoniae
XXVIII	De collatione donatorum vel relevatorum aut translatorum seu adseratorum
XXVIII	De collatione moris
XXX	De discussoribus
XXXI	
XXXII	De decurionibus et filiis eorum et qui decuriones habentur quibus modis a fortuna curiae liberentur
XXXIII	Si libertus aut servus ad decurionatum aspiraverit
XXXIII	De praediis curialium sine decreto non alienandis
XXXV	Quando et quibus debetur quarta pars ex bonis decurionum et de modo distributionis eorum
XXXVI	De imponenda lucretiva descriptione
XXXVII	De praebendo salario
XXXVIII	Si curialis relicta civitate sua habitare maluerit
XXXVIII	De municipibus et originariis
XXXX	De incolis et ubi quis domicilium habere videtur et de his qui studiorum causa in alia civitate degunt
XXXXI	De honoribus et muneribus non continuandis inter patrem et filium et de intervallis
XXXXII	De muneribus patrimoniorum
XXXXIII	Quemadmodum civilia munera indicuntur

- XXXXIII De his qui sponte munera susceperunt
 XXXXV De his qui a principe vacationem acceperunt
 XXXXVI De vacatione muneris
 XXXXVII De decretis decurionum super immunitate quibusdam concedenda
 XXXXVIII De excusationibus munerum
 XXXXVIII De quibus muneribus et praestationibus nemini liceat se excusare
 L Qui actate se excusant
 LI Qui morbo
 LII De his qui numero liberorum vel paupertate excusationem meruerunt
 LIII De professoribus et medicis
 LIII De athletis
 LV De his qui non impletis stipendiis sacramento soluti sunt
 LVI Quibus muneribus excusantur ii, qui post impletam militiam vel advocacionem per provincias aut commodis vacantes commorantur et de privilegiis eorum
 LVII De conductoribus vectigulium fasci
 LVIII De libertinis
 LVIII De infamibus
 LX De reis postulatis
 LXI De his qui in exilium dati vel ordine moti sunt
 LXII De filiis familias et quemadmodum pater pro his tenetur
 LXIII De periculo successorum parentis
 LXIII De mulieribus in quo loco munera sexvi congruentia et honores agnoscant
 LXV De legationibus
 LXVI De excusationibus artificum
 LXVII De potioribus ad munera nominandis
 LXVIII Si propter inimicitias creatio facta sit
 LXVIII De sumptuum recuperatione
 LXX Si post creationem quis decesserit
 LXXI De tabulariis scribis logographis et censualibus
 LXXII De susceptoribus praepositis et arcariis
 LXXIII De ponderatoribus et auri illatione
 LXXIII De auri publici prosectoribus
 LXXV De his quae ex publica collatione illata sunt non usurpandis
 LXXVI De auro coronario
 LXXVII De ierarchis
 LXXVIII De argenti pretio quod thesauris inferitur

LIBER UNDECIMUS

- I De tollenda lustralis auri collatione
 II De naviculariis seu onanctis publicas species transportantibus
 III De praediis naviculariorum
 III De navibus non excusandis
 V Ne quid oneri publico imponatur
 VI De naufragis
 VII De metallariis et metallis et procuratoribus metallorum
 VIII De marilegulis et gynaeccariis et procuratoribus gynaeccii et de monetariis et bastagariis
 VIII De vestibus holoveris et auratis et de tintione sacri muricis
 X De fabricensibus
 XI De veteris numismatis potestate
 XII Nulli licere in frenis et equestribus sellis et in balteis margaritas et amardos et hyacinthos aptare et de artificibus palatinis
 XIII De classicis
 XIII De decuritis urbis Romae
 XV De privilegiis corporatorum urbis Romae
 XVI De pistoriis
 XVII De suariis et susceptoribus vini et ceteris corporatis

- XVIII De collegiis et chartopatis et numulariis
 XVIII De studiis liberalibus urbis Romae et Constantinopolitanae
 XX De honoratorum vehiculis
 XXI De privilegiis urbis Constantinopolitanae
 XXI De metropoli Beryto
 XXIII De canone frumentario urbis Romae
 XXIII De frumento urbis Constantinopolitanae
 XXV De annonis civilibus
 XXVI De medicantibus validis
 XXVII De naotia Tiberinis
 XXVIII De frumento Alexandriano
 XXVIII De Alexandriae primitiis
 XXX De iure rei publicae
 XXXI De administratione rerum publicarum
 XXXII De vendendis rebus civitatis
 XXXIII De debitoribus civitatum
 XXXIII De periculo nominatorum
 XXXV De periculo eorum qui pro magistratibus interveniunt
 XXXVI Quo quisque ordinis conveniatur
 XXXVII Ne quis liber iuvetus actum rei publicae gerere cogatur
 XXXVIII Inimici muneris sumptus ad omnes collegas pertinere
 XXXVIII De his qui ex officio quod administraverunt conveniuntur
 XXXX De solutionibus et liberationibus debitorum civitatis
 XXXXI De spectaculis et scenicis et leonibus
 XXXXII De expensis publicorum indorum
 XXXXIII De aqueductu
 XXXXIII De gladiatoribus penis tollendis
 XXXXV De venatione ferarum
 XXXXVI De calumnia
 XXXXVII Ut armorum usus in acie principe interdictus sit
 XXXXVIII De agricolis censitis vel colonis
 XXXXVIII De capitatione civium censibus eximenda
 L Is quibus causis coloni censiti dominos accusare possunt
 LI De colonis Palaestinis
 LI De colonis Thracensibus
 LIII De colonis Illyricianis
 LIII Ut nemo ad suum patrocinium suscipiat vicos vel rusticanos eorum
 LV Ut rustici ad nullum obsequium deinceps
 LVI Non licere metrocomiae habitatoribus loca sua ad extraneum transferre
 LVII Ut nullus ex vicanis pro alienis debitis vicanos tenetur
 LVIII De censibus et censoribus et peraequatoribus et inspectoribus
 LVIII De omni agro deserto et quando steriles fertilibus imponantur
 LX De fundis limitotrophis et terris et paludibus et pascuis limitaneis vel castellorum
 LXI De pascuis publicis et privatis
 LXII De fundis patrimonialibus et saltuensibus et emphyteuticis et eorum conductoribus
 LXIII De mancipiis et colonis patrimonialium et saltuensium et emphyteuticorum fundorum
 LXIII De fugitivis colonis patrimonialibus et emphyteuticis et saltuensibus
 LXV De collatione fundorum patrimonialium et emphyteuticorum
 LXVI De fundis rei privatae et saltibus divinae domus
 LXVII De fundis et saltibus rei dominicae
 LXVIII De agricolis et mancipiis dominicis vel fiscalibus sive rei privatae
 LXVIII De praediis tamiacis et de his qui ex colonis dominicis aliique liberae conditionis procreantur

XXVIII

- LXX De diversis praediis urbanis et rusticis templorum et civitatum et omni redditu civili
 LXXI De locatione praediorum civilium vel fiscalium sive templorum sive rei privatae vel dominicae
 LXXII De conductoribus et procuratoribus sive actoribus praediorum fiscalium et domus Augustae
 LXXIII Quibus ad conductionem praediorum fiscalium accedere non licet
 LXXIII De collatione fundorum fiscalium vel rei privatae vel dominicae vel civitatum vel templorum
 LXXV De privilegiis domus Augustae vel rei privatae et quarum collationum excusationem habent
 LXXVI De grege dominico
 LXXVII De palatiis et domibus dominicis
 LXXVIII De cupressis ex loco Daphnensi vel Perseis per Aegyptum non excidendis vel vendendis

LIBER DUODECIMUS

- I De dignitatibus
 II De praetoribus et honore praetorae et gleba et folii et septem solidorum functione sublata
 III De consulibus et non spargendis ab his pecunia et de praefectis et magistris militum et patriciis
 III De praefectis praetorio sive urbis et magistris militum in dignitatibus exaequandis
 V De praepositis sacri cubiculi et de omnibus cubiculariis et privilegiis eorum
 VI De quaestoribus magistris officiorum comitibus sacrarum largitionum et rei privatae
 VII De primicerio et secundocerio et notariis
 VIII Ut dignitatum ordo servetur
 VIII De magistris scriniorum
 X De comitibus consistorianis
 XI De comitibus et tribunis scholarum
 XII De comitibus rei militaris
 XIII De comitibus et archiatriis sacri palatii
 XIII De comitibus qui provincias regunt
 XV De professoribus qui in urbe Constantinopolitana docentes ex lege muerint comitivam
 XVI De decurionibus et silentariis
 XVII De domesticis et protectoribus
 XVIII De praepositis laborum
 XVIII De proximis sacrorum scriniorum ceterisque qui in sacris scriniis militant
 XX De agentibus in rebus
 XXI De principibus agentum in rebus
 XXII De curiosis

- XXIII De palatinis sacrarum largitionum et rerum privatarum
 XXIII De stratoribus
 XXV De caestrensiis et ministerianis
 XXVI De decanis
 XXVII De mensuris
 XXVIII De privilegiis eorum qui in sacro palatio militant
 XXVIII De privilegiis scholarum
 XXX De caestrensi omnium palatinorum peculio
 XXXI De equestri dignitate
 XXXII De perfectissimatus dignitate
 XXXIII Qui militare possunt vel non et de servis ad militiam vel dignitatem adspirantibus et ut nemo duplici militia vel dignitate et militia simul utatur
 XXXIII Negotiatores ne militent
 XXXV De re militari
 XXXVI De caestrensi peculio militum et praefectianorum
 XXXVII De erogatione militaris annonae
 XXXVIII De excoctione et translatione militarium annonarum
 XXXVIII De militari veste
 XXXX De metatis et epidemeticis
 XXXXI De salgamo hospitibus non praebendo
 XXXXII De comestatu
 XXXXIII De tironibus
 XXXXIII De litorum et itinerum custodia
 XXXXV De desertoribus et occultatoribus eorum
 XXXXVI De veteranis
 XXXXVII De filiis officialium militarium qui in bello moriuntur
 XXXXVIII De oblatione votorum
 XXXXVIII De numerariis actuariis et chartulariis et adiutoribus scribariis et exceptoribus sedis excelsae ceterorumque iudicum tam civilium quam militarium
 L De cursu publico angaris et parangaris
 LI De tractoriis et stativis
 LII De apparitoribus praefectorum praetorio et privilegiis eorum
 LIII De apparitoribus praefecti urbis
 LIII De apparitoribus magistrorum militum et privilegiis eorum
 LIV De apparitoribus proconsulis et legati
 LVI De apparitoribus comitis Orientis
 LVII De cohortalibus principibus corniculariis et primipilaribus
 LVIII De apparitoribus praefecti annonae
 LVIII De diversis officiis et apparitoribus iudicum et probatoriis eorum
 LX De executoribus et exactoribus
 LXI De lucris advocatorum et concussionibus officiorum sive apparitorum
 LXII De primipilo
 LXIII Publicae lactitiae vel consulum nuntiatores vel insinuates constitutionum et aliarum sacrarum vel iudicialium litterarum ex descriptione vel ab invitis ne quid accipiant immoedicum

1.4 C. Corpus Juris Civilis →

2) Institutiones

Cf. *CORPUS JURIS CIVILIS* : t. I, *Institutiones* (éd. P. Krueger & Th. Mommsen), Berlin, Apud Weidmannos, 1954, p. I.

LIBER PRIMUS.

- I De iustitia et iure.
- II De iure naturali et gentium et civili.
- III De iure personarum.
- IV De ingenuis.
- V De libertinis.
- VI Qui ex quibus causis manumittere non possunt.
- VII De lege Fufie Canina sublata.
- VIII De his qui sui vel alieni iuris sunt.
- IX De patria potestate.
- X De nuptiis.
- XI De adoptionibus.
- XII Quibus modis ius potestatis solvitur.
- XIII De tutela.
- XIV Qui dari tutores testamento possunt.
- XV De legitima adgnatorum tutela.
- XVI De capitia minutione.
- XVII De legitima patronorum tutela.
- XVIII De legitima parentum tutela.
- XIX De fiduciaria tutela.
- XX De Atiliano tutore vel eo qui ex lege Iulia et Titia dabatur.
- XXI De auctoritate tutorum.
- XXII Quibus modis tutela finitur.
- XXIII De curatoribus.
- XXIV De satisfactione tutorum et curatorum.
- XXV De excusationibus.
- XXVI De suspectis tutoribus et curatoribus.

LIBER SECUNDUS.

- I De rerum divisione.
- II De rebus incorporabilibus.
- III De servitutibus.
- IV De usu fructu.
- V De usu et habitatione.
- VI De usucapionibus et longi temporis possessionibus.
- VII De donationibus.
- VIII Quibus alienare licet vel non.
- IX Per quas personas nobis adquiritur.
- X De testamentis ordinandis.
- XI De militari testamento.
- XII Quibus non est permittum testamenta facere.
- XIII De exheredatione liberorum.
- XIV De heredibus instituendis.
- XV De vulgari substitutione.
- XVI De pupillari substitutione.
- XVII Quibus modis testamenta infirmantur.
- XVIII De inofficioso testamento.
- XIX De heredum qualitate et differentia.
- XX De legatis.
- XXI De ademptione legatorum.
- XXII De lege Falcidia.
- XXIII De fideicommissariis hereditatibus.
- XXIV De singulis rebus per fideicommissum relicta.
- XXV De coedictis.

LIBER TERTIUS.

- I De hereditatibus quas ab intestato deferuntur.
- II De legitima adgnatorum successione.
- III De senatus consulto Tertuliano.
- IV De senatus consulto Orfitiano.
- V De successione cognatorum.
- VI De gradibus cognationis.
- VII De successione liberorum.
- VIII De adsignatione liberorum.
- IX De bonorum possessionibus.
- X De acquisitione per adrogationem.
- XI De eo qui libertatis causa bona addicuntur.
- XII De successione sublatis, quas fiebant per bonorum venditionem et ex senatus consulto Claudiano.
- XIII De obligationibus.
- XIV Quibus modis re contrahitur obligatio.
- XV De verborum obligatione.
- XVI De duobus reis stipulandi et promittendi.
- XVII De stipulatione servorum.
- XVIII De divisione stipulationum.
- XIX De inutilibus stipulationibus.
- XX De fideiusoribus.
- XXI De litterarum obligatione.
- XXII De consensu obligatione.
- XXIII De emptione et venditione.
- XXIV De locatione et conductione.
- XXV De societate.
- XXVI De mandato.
- XXVII De obligationibus quasi ex contractu.
- XXVIII Per quas personas nobis obligatio adquiritur.
- XXIX Quibus modis obligatio tollitur.

LIBER QUARTUS.

- I De obligationibus quas ex delicto nascuntur.
- II Vi bonorum raptorum.
- III De lege Aquilia.
- IV De iniuriis.
- V De obligationibus quas quasi ex delicto nascuntur.
- VI De actionibus.
- VII Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicitur.
- VIII De noxalibus actionibus.
- IX Si quadrupes pauperiem fecisse dicitur.
- X De his per quos agere possumus.
- XI De satisfactionibus.
- XII De perpetuis et temporalibus actionibus et quas ad heredes vel in heredes transeunt.
- XIII De exceptionibus.
- XIV De replicationibus.
- XV De interdictis.
- XVI De poena temere litigantium.
- XVII De officio iudicis.
- XVIII De publicis iudiciis.

C. Corpus Juris Civilis →

3) Digesta [Pandectæ]

Cf. *CORPUS JURIS CIVILIS* : t. I, *Digesta* (éd. P. Krueger & Th. Mommsen), Berlin, Apud Weidmannos, 1954, p. 1-7.

TITULI

TOTIUS

OMNIUM¹ DIGESTORUM SEU PANDECTARUM

IURIS ENUCLEATI EX OMNI¹ IURE VETERI COLLECTI
AUCTORITATE DOMINI NOSTRI SACRATISSIM[
IUSTINIANI] AUGUSTI

Feliciter incipit liber prim[us].

- α R De iustitia et iure.
- β R De origine iuris et omnium magistratuum et successione prudentium.
- γ R De legibus senatusque consultis et longa consuetudine.
- δ R De constitutionibus principum.
- ε R De statu hominum.
- ς R De his qui sui vel alieni iuris sunt.
- ζ R De adoptionibus et emancipationibus et aliis modis quibus potestas solvitur.
- η R De divisione rerum et qualitate.
- θ R De senatoribus.
- ι R De officio consulis.
- κα R De officio praefecti praetorio.
- κβ R De officio praefecti urbis.
- κγ R De officio quaestoris.
- κδ R De officio praetorum.
- κε R De officio praefecti vigillum.
- κς R De officio proconsulis et legati.
- κζ R De officio praefecti Augustalis.
- κη R De officio praesidia.
- κθ R De officio procuratoris Caesaris vel rationalis.
- κι R De officio iuridici.
- κκα R De officio eius, cui mandata est iurisdictio.
- κκβ R De officio adessorum.

Explicitus est liber primus.

Incipit liber secundus.

- α R De iurisdictione.
- β R Quod quisque iuris in alteram statuerit, ut ipse eodem iure utatur.
- γ R Si quis ius dicenti non obtemperaverit.
- δ R De in ius vocando.
- ε R Si quis in ius vocatus non ierit sive quis eum vocaverit, quem ex edicto non debuerit.
- ς R In ius vocati ut eant aut astis vel cautum dent.
- ζ R Ne quis enim, qui in ius vocabitur, vi eximat.

- η R Qui satisfacere cogantur vel iurato promittant vel suae] promission[is committantur].
- θ R Si ex noxali causa obligatur, quem]admodum caveat[ur].
- ι R De eo, per quem factum erit, quo minus quis in iudicio sistat.
- κα R Si quis cautionibus in iudicio sistendi causa factis non obtemperabit.
- κβ R De feriis et dilationibus et diversis temporibus.
- κγ R De edendo.
- κδ R De pactis.
- κε R De [tr]ansactionibus.

Explicitus est liber secundus.

[Incipit liber tertius.

- α R De postulando.
- β R De his qui notantur infamia.
- γ R De procuratoribus et defensoribus.
- δ R Quod cuiuscumque universitatis nomine vel contra eam agatur.
- ε R De negotiis gestis.
- ς R De calumniatoribus.

Explicit liber tertius.

Inc. lib. quartus.

- α R De in integrum restitutionibus.
- β R Quod metus causa gestam erit.
- γ R De dolo malo.
- δ R De minoribus viginti quinque annis.
- ε R De capite minuto.
- ς R De quibus causis maiores viginti quinque annis in integrum restituantur.
- ζ R De alienatione iudicii mutandi causa facta.
- η R De receptis qui arbitrium receperint, ut sententiam dicant.
- θ R Nautae caupones stabulari ut recepta restituant.

[Explicit liber q]uartus feliciter.

(1) totius omnium del. Mo. (2) In primordiis digestorum quae exhibentur intra uncas quadratas, cum derivat in Florentino libro foliis lacervis vel cassis, suppleta sunt

conjectura. — Ordo primordiorum est libri Florentini, nisi quod constitutio Adonae in eo legitur post constitutionem Tanta, nos utramque e regione porrimus.

Subiunguntur in paginis extremis inscriptiones subscriptionesque singulorum librorum codicis P ante l. I domini nostri sacratissimi principis iustiniani iuris enucleati ex omni veteri iure collecti digestorum seu pandectarum lib. i P

ante l. II R incipit liber secundus R P
ante l. III feliciter] incipit liber tertius P
ante l. IV explicit liber iii incipit lib. iiii feliciter P
incipit liber quartus add. P²
post l. IV feliciter P

[Incipit liber] quintus.

- α R De iudiciis, ubi quisque agere (vel conveniri) debeat.
- β R De inofficioso testamento.
- γ R De hereditatis petitione.
- δ R Si pars hereditatis petatur.
- ε R De possessoria hereditatis petitione.
- ς R De fideicommissaria hereditatis petitione.

Explicit¹ ex ordine digestorum liber quintus, de iudiciis liber primus.

Incipit ex ordine sextus, de iudiciis secundus.

- α R De rei vindicatione.
- β R De Publiciana in rem actione.
- γ R Si ager vectigalis id est amphitenticarius petatur.

Explicit ex ordine lib. sextus, de iudiciis lib. secunda.

Incipit ex ordine liber septimus, de iudiciis liber tertius.

- α R De usu fructu et quemadmodum quis² utatur fructu.
- β R De usu fructu ad crescendum.
- γ R Quando dies legati usus fructus cedat.
- δ R Quibus modis usus fructus vel usus amittitur.
- ε R De usu fructu earum rerum, quae usu consumuntur vel minuuntur.
- ς R Si usus fructus petatur vel ad aliam pertinere negetur.
- ζ R De operis servorum.
- η R De usu et habitatione.
- θ R Usufructuarius quemadmodum caveat.

Explicit ex ordine digestorum liber septimus, de iudiciis liber tertius.

Incipit ex ordine liber octavus, de iudiciis liber quartus.

- α R De servitutibus.
- β R De servitutibus praediorum urbanorum.
- γ R De servitutibus praediorum rusticorum.
- δ R Communia praediorum tam urbanorum quam rusticorum.
- ε R Si servitus vindicetur vel ad aliam pertinere negetur.
- ς R Quemadmodum servitutes amittantur.

Explicit ex ordine digestorum liber octavus, de iudiciis liber quartus.

Incipit ex ordine liber nonus, de iudiciis liber quintus.

- α R Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.
- β R Ad legem Aquilianam.
- γ R De his, qui effuderint vel deiecerint.
- δ R De noxiis actionibus.

Explicit ex ordine digestorum liber nonus, de iudiciis liber quintus.

Incipit ex ordine liber decimus, de iudiciis liber sextus.

- α R Finium regundorum.
- β R Familiae heriscundae.
- γ R Communi dividundo.
- δ R Ad exhibendam.

Explicit ex ordine digestorum liber decimus, de iudiciis liber sextus.

Incipit ex ordine liber undecimus, de iudiciis liber septimus.

- α R De interrogationibus in iure faciendis et de interrogatoriis actionibus.
- β R De quibus rebus ad eundem iudicem satur.
- γ R De servo corrupto.
- δ R De fugitivis.
- ε R De aleatoribus.
- ς R Si mensur falsum modum dixerit.
- ζ R De religiosis et sumptibus funerum et ut funus ducere liceat.
- η R De mortui inferendo et sepulchro inaedificando.

Explicitus est ex ordine digestorum liber undecimus, de iudiciis liber septimus feliciter.

Incipit de rebus creditis si certum petetur liber primus, ex ordine digestorum seu pandectarum duodecimus.

- α R De rebus creditis si certum petetur et de conditione.
- β R De iureiurando sive voluntario sive necessario sive iudiciali.
- γ R De in litem iurando.
- δ R De conditione causa data causa non secuta.
- ε R De conditione ob turpem vel iniustam causam.
- ς R De conditione indebiti.
- ζ R De conditione sine causa.

Explicit ex ordine digestorum liber duodecimus, de rebus liber primus.

Incipit ex ordine tertius decimus, de rebus secundus feliciter.

- α R De conditione furtiva.
- β R De conditione ex lege.
- γ R De conditione triticiana³.
- δ R De eo, quod certo loco dari oportet.
- ε R De pecunia constituta.
- ς R Commodati vel contra.
- ζ R De pignoratitia actione vel contra.

Explicitus est liber ex ordine tertius decimus, de rebus liber secunda.

Incipit liber ex ordine quartus decimus, de rebus⁴ tertius.

- α R De exhereditaria actione.
- β R De lege Rhodia de iactu.
- γ R De institoria actione.

(1) explicatur F² et sic deinceps saepius (2) quis om. F

(3) triticiana F (4) liber inst. F²

post l. V expl. dig. seu pandectar. ex ord. lib. quintus de ind. autem lib. primus feliciter F
ante l. VII incipit lib. vii add. F²
ante l. VIII feliciter || lib. viii F
ante l. IX explicat lib. viii incipit lib. ix feliciter F
ante l. X feliciter F, incipit liber decimus add. F²

ante l. XI explicat lib. x incipit lib. xi feliciter F
ante l. XII ἀνευθέσ τῆ γράμματος τοῦτο τὸ βιβλίον
feliciter F, incipit lib. xii add. F²
ante l. XIII incipit lib. xiii F
ante l. XIV expl. lib. xiii incipit lib. xiv F

- δ R De tributoria actione.
- ε R Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicatur.
- ς R De senatus consulto Macedoniano.

Explicit liber ex ordine quartus decimus.

Incipit liber ex ordine quintus decimus, de rebus quartus.

- α R De peculio.
- β R Quando de peculio actio annalis est.
- γ R De in rem verso.
- δ R Quod iussu.

Explicit liber ex ordine quintus decimus.

Incipit liber ex ordine sextus decimus, de rebus liber quintus.

- α R Ad senatus consultum Velleianum.
- β R De compensationibus.
- γ R Depositum vel contra.

Explicit ex ordine liber sextus decimus.

Incipit liber ex ordine septimus decimus, de rebus liber sextus.

- α R Mandati vel contra.
- β R Pro socio.

Explicit liber ex ordine septimus decimus.

Incipit liber ex ordine digestorum octavus decimus, de rebus liber septimus.

- α R De contrahenda emptione et de pactis inter emptorem et venditorem compositis et quae res venire non possunt.
- β R De in diem additione.
- γ R De lege commissoria.
- δ R De hereditate vel actione vendita.
- ε R De rescibenda venditione et quando licet ab emptione discedere.
- ς R De periculo et commode rei venditae.
- ζ R De servis exportandis vel si ita mancipium veneat, ut manumittatur, vel contra.

Incipit ex ordine digestorum liber nonus decimus, de rebus octavus.

- α R De actionibus empti venditi.
- β R Locati conducti.
- γ R De aestimatoria actione.
- δ R De rerum permutatione.
- ε R De praescriptis verbis et in factum actionibus.

Explicit ex ordine digestorum liber nonus decimus feliciter.

Incipit ex ordine digestorum liber vicenisimus, singularium primus.

- α R De pignoribus et hypothecis et qualiter ea contrahantur et de pactis eorum.
- β R In quibus causis tacite contrahitur pignus vel hypotheca.
- γ R Quae res pignori vel hypothecae¹ datae obligari non possunt.

- δ R Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur et de his qui in priorum creditorum locum succedunt.

- ε R De distractione pignorum vel hypothecarum.
- ς R Quibus modis pignus vel hypotheca solvitur vel non.

Explicitus est ex ordine liber vicenisimus, singularium liber primus.

Incipit ex ordine liber vicenisimus primus, singularium secundus.

- α R De aedificio edicto et de redhibitione et quanti minoris.
- β R De evictionibus et duplae stipulatione.
- γ R De exceptione rei² venditae et traditae.

Explicit ex ordine liber vicenisimus primus, singularium secundus.

Incipit ex ordine digestorum liber vicenisimus secundus, singularium tertius.

- α R De usuris et omnibus accessionibus et mora.
- β R De nautico faenore.
- γ R De probationibus et praesumptionibus.
- δ R De fide instrumentorum.
- ε R De testibus.
- ς R De iuris et facti ignorantia.

Incipit ex ordine liber vicenisimus tertius, singularium liber quartus.

- α R De sponsalibus.
- β R De ritu nuptiarum.
- γ R De iure dotium.
- δ R De pactis dotalibus.
- ε R De fundo dotali.

Explicit ex ordine liber vicenisimus tertius.

Incipit ex ordine liber vicenisimus quartus, singularium liber quintus.

- α R De donationibus inter virum et uxorem.
- β R De divortis et repudiis.
- γ R Solutio matrimonio dos quemadmodum petatur.

Explicitus est liber ex ordine vicenisimus quartus, singularium liber quintus.

Incipit ex ordine liber vicenisimus quintus, singularium liber sextus.

- α R De impensis in res dotales factis.
- β R De rerum amotarum actione.
- γ R De agnoscendis et alienis liberis vel parentibus vel patronis vel libertis.
- δ R De inspiciendo ventre custodiendoque partu.
- ε R Si ventris nomine muliere in possessionem missa eadem possessio dolo malo ad alium translata esse dicatur.
- ς R Si mulier ventris nomine in possessionem caluminae causa fuisse dicatur.
- ζ R De concubinis.

Explicitus est liber ex ordine vicenisimus quintus, singularium liber sextus.

(1) hypotheca F (2) re F

ante l. XV expl. lib. xiv incip. lib. xv add. F²
 ante l. XVI explicit liber xv F, incip lib. xvi add. F²
 ante l. XVII explicit lib. xvi incipit lib. xvii feliciter F:
 incipit lib. xvii add. F²
 ante l. XVIII explicit lib. xvii incipit lib. xviii feliciter F
 post l. XVIII explicit digestorum sive pandectarum lib. xviii feliciter F

ante l. XX incip. lib. xx add. F²
 ante l. XXI explic. digestorum liber vicenisimus || incipit liber xxi F
 ante l. XXII inc. lib. xxii F
 ante l. XXIII explicit digestorum liber xxiii incipit lib. xxiiii F
 ante l. XXIV incipit liber xxiv F
 ante l. XXV explicit lib. xxiv incipit lib. xxv feliciter F

Incipit ex ordine liber vicensimus sextus, singularium liber septimus.

- α R De tutela.
- β R De testamentaria tutela.
- γ R De confirmando tutore vel curatore.
- δ R De legitimis tutoribus.
- ε R De tutoribus et curatoribus datis ab his, qui ipsi dandi habent, et qui et in quibus causis specialiter dari possunt.
- ς R Qui petant tutorem vel curatorem et ubi petantur.
- ζ R De administratione et periculo tutorum et curatorum, qui gesserunt vel non, et de agentibus vel conveniendis uno vel pluribus.
- η R De auctoritate et consensu tutorum et curatorum.
- θ R Quando ex facto tutoria vel curatoria minores agere vel conveniri possunt.
- ι R De suspectis tutoribus et curatoribus.

Explicitus est ex ordine liber vicensimus sextus, singularium¹ liber septimus.

Incipit ex ordine liber vicensimus septimus, singularium liber octavus.

- α R De excusationibus.
- β R Ubi pupillus educari vel morari debet et de alimentis ei praestandis².
- γ R De tutelae³ et rationibus distrabendis et utili curationis causa actione.
- δ R De contraria tutelae et utili actione.
- ε R De eo qui pro tutore prove⁴ curatore negotia gessit.
- ς R Quod falso tutore auctore gestum esse dicatur.
- ζ R De fideiussores et nominatoribus et heredibus tutorum et curatorum.
- η R De magistratibus conveniendis et heredibus eorum.
- θ R De rebus eorum, qui sub tutela vel cura sunt, sine decreto non alienandis vel supponendis.
- ι R De curatoribus furioso et aliis extra minores dandis.

Explicitus est ex ordine liber vicensimus septimus, singularium octavus feliciter.

Incipit ex ordine liber vicensimus octavus, singularium liber nonus.

- α R Qui testaments facere possunt et quemadmodum testaments fiant.
- β R De liberis et postumis heredibus instituendis vel exheredandis vel praeteritis.
- γ R De iniusto rupto irrito facto testamento.
- δ R De his quae⁵ in testamento delectur, inducuntur vel inscribuntur.
- ε R De heredibus instituendis.
- ς R De vulgari et pupillari substitutione.
- ζ R De condicionibus institutionum.
- η R De iure deliberandi.

Explicit liber ex ordine vicensimus octavus, singularium liber nonus.

Incipit ex ordine liber vicensimus nonus, singularium decimus.

- α R De testamento militis.
- β R De acquirenda vel amittenda hereditate.
- γ R Testaments quemadmodum aperiantur, inspiciantur et describantur.
- δ R Si quis omnia causa testamenti ab intestato vel alio modo possideat hereditatem.
- ε R De sepatus consulo Siliano et Claudiano, quorum testaments ne aperiantur.
- ς R Si quis aliquem testari prohibuerit vel coegerit.
- ζ R De iure adicillorum.

Incipit liber primus de legatis et fideicommissis, ex ordine liber trigensimus.

- α R De legatis et fideicommissis.

⁶Incipit liber secundus de legatis et fideicommissis, ex ordine trigensimus primus.

- α R⁷ De legatis et fideicommissis.

Incipit liber tertius de legatis et fideicommissis, ex ordine trigensimus secundus.

- α R⁷ De legatis et fideicommissis.

Incipit liber quartus de legatis et fideicommissis, ex ordine liber trigensimus tertius.

- α R De annuis et mensuris legatis.
- β R De usu et usu fructu et habitatione et operis per legatum vel fideicommissum datis.
- γ R De servitute legata.
- δ R De dote praelegata.
- ε R De optione vel electione legata.
- ς R De tritico vino vel oleo legato.
- ζ R De instructo vel instrumento legato.
- η R De pecunia legato.
- θ R De penu legata.
- ι R De suppellectili legata.

Incipit ex ordine digestorum liber trigensimus quartus.

- α R De alimentis vel cibariis legatis.
- β R De auro argento mundo ornamentis angustis veste vel vestimentis et statuis legatis.
- γ R De liberatione legata.
- δ R De adimendis vel transferendis legatis.
- ε R De rebus dubiis.
- ς R De his, quae poenas causa reliquuntur.
- ζ R De regula Catoniana.
- η R De his, quae pro non scripto habentur.
- θ R De his, quae ut indignis auferuntur.

Incipit ex ordine⁸ liber trigensimus quintus.

- α R De condicionibus et demonstrationibus et causis et⁹ modis eorum, quae in testamento scribuntur.

(1) singulari F (2) praestandis F (3) tutela F³ (4) provei F (5) qui F (6) B add. F³ (7) α R om. F (8) ordine F (9) causis et causis F¹, causet F¹

ante l. XXVI explicit lib. xxv incipit lib. xxvi feliciter || incipit digestorum sive pandectarum liber xxvi F
ante l. XXVII explicit digestorum seu pandectarum liber xxvi || lib. xxvii F
ante l. XXVIII nec subscriptio neque inscriptio in F
ante l. XXIX explicit digestorum sive pandectarum lib. xxviii de testamentis lib. xxix feliciter F
ante l. XXX feliciter || explicit lib. xxix incipit lib. xxx feliciter F

ante l. XXXI explicit lib. xxx incipit lib. xxxii feliciter F
ante l. XXXII explicit lib. xxxi incipit lib. xxxii feliciter F
ante l. XXXIII explicit digestorum libro xxxii incipit digestorum liber xxxiii F
ante l. XXXIV explicit digestorum seu pandectarum liber trigensimus tertius feliciter || lib. xxxiii F
post l. XXXV explicit liber xxxiv de legatis et fideicommissis liber quintus feliciter F

- β R Ad legem Falcidiam.
 γ R Si cui plus, quam per legem Falcidiam liceret, legatum esse dicitur.

Incipit ex ordine liber trigensimus sextus.

- α R Ad senatus consultum Trebellianum et Peganianum.
 β R Quando dies legatorum vel fideicommissorum cedat.
 γ R Ut legatorum seu fideicommissorum servandorum causa caveatur.
 δ R Ut in possessionem legatorum vel fideicommissorum causa esse liceat.

Explicit de legatis et fideicommissis liber septimus, ex ordine digestorum liber trigensimus sextus.

Incipit de bonorum possessionibus liber primus, ex ordine liber trigensimus septimus.

- α R De bonorum possessionibus.
 β R Si tabulae testamenti extabunt.
 γ R De bonorum possessione furioso infanti muto surdo caeco competenti.
 δ R De bonorum possessione contra tabulas.
 ε R De legatis praestandis contra tabulas bonorum possessione petita.
 ζ R De collatione bonorum.
 η R De collatione dotis.
 θ R De coniungendis cum emancipato liberis eius.
 ι R De ventre in possessionem mittendo et curatore eius.
 κ R De Carboniano¹ edicto.
 λ R De bonorum possessione secundum tabulas.
 μ R Si a parente quis manumissus sit.
 ν R De bonorum possessione ex testamento militis.
 ξ R De iure patronatus².

Explicit ex ordine digestorum trigensimus septimus.

Incipit liber trigensimus octavus, de bonorum possessionibus secundus.

- α R De operis libertorum.
 β R De bonis liberti.
 γ R De libertis municipum et aliarum universitatum.
 δ R De assignandis libertis.
 ε R Si quid in fraudem patroni factum sit.
 ζ R Si tabulae testamenti nullae extabunt, unde liberi.
 η R Unde legitimi.
 θ R Unde cognati.
 ι R De successorio edicto.
 κ R De gradibus et affinibus et nominibus eorum.
 λ R Unde vir et uxor.
 μ R De veteratorum et militum successione.
 ν R Quibus non competit bonorum possessio.
 ξ R Ut ex legibus senatus consultis bonorum possessio detur³.
 ο R Quis ordo in bonorum possessionibus detur.

(1) carbonano F (2) titulum 37, 15 de obsequio parentibus et patronis praestandis suo loco omisit F: eundem post 38, 14 inseruit et numeros 38, 14...17 in 16...18 commutavit F² (3) universitate F (4) debuit esse

ante l. XXXVI nec subscriptio neque inscriptio F
 post l. XXXVI feliciter F
 ante l. XXXVIII explicit lib. xxxvii incipit ex ordine dig. lib. xxxviii F

- α R De suis et legitimis heredibus.
 β R Ad senatus consultum Tertullianum et Orfitianum.

Explicitus est liber ex ordine digestorum trigensimus octavus, de bonorum possessionibus secundus.

Incipit ex ordine liber trigensimus nonus.

- α R De operis novi nuntiatione.
 β R De damno iniuncto et proiectionibus et surgundis.
 γ R De aqua et aquae pluviae ardensae.
 δ R De publicanis et vectigalibus et commissis.
 ε R De donationibus.
 ζ R De mortis causa donationibus.

Explicit liber ex ordine digestorum trigensimus nonus.

Incipit ex ordine liber quadragensimus.

- α R De manumissionibus.
 β R De manumissis vindicta.
 γ R De manumissionibus, quae servis ad universitatem⁴ pertinentibus imponuntur.
 δ R De manumissis testamento.
 ε R De fideicommissariis libertatibus.
 ζ R De ademptione libertatis.
 η R De statuliberis.
 θ R Qui sine manumissione ad libertatem perveniunt.
 ι R Qui et a quibus manumissi liberi non sunt⁵.
 κ R Ad legem Aeliam Sentiam⁶.
 λ R De iure aureorum anularum.
 μ R De natalibus restituendis.
 ν R De liberali causa.
 ξ R Quibus ad libertatem proclamare non liceat.
 ο R Si ingenuus esse dicatur.
 π R Ne de statu defunctorum post quinquennium quaeratur.
 ρ R De collusionem detegenda.

Explicit liber ex ordine digestorum quadragensimus.

Incipit ex ordine liber quadragensimus primus.

- α R De adquirendo rerum dominio.
 β R De adquirenda vel amittenda⁷ possessione.
 γ R De usurpationibus seu usucapionibus.
 δ R Pro emptore.
 ε R Pro herede et pro possessore.
 ζ R Pro donato.
 η R Pro derelicto.
 θ R Pro legato.
 ι R Pro dote.
 κ R Pro suo.
 λ R Communia de accessionibus possessionum⁸.

Explicit liber ex ordine digestorum quadragensimus primus.

Qui ... sunt et ad legem Aeliam Sentiam numero i sublati (5) emittenda F² (6) undecimam hanc titulum ipsa digesta non habent

ante l. XXXIX expl. lib. xxxviii incip. lib. xxxviiii F
 ante l. XL feliciter explicit lib. xxxix F, incipit liber xxx add. F²
 ante l. XLI expl. lib. xxxxi incip. lib. xxxxi add. F²

Incipit ex ordine liber quadragesimus
secundus.

- R De re indicata et de effectu sententiarum et de interlocutionibus.
- β R De confessis.
- γ R De cessione bonorum.
- δ R Quibus ex causis in possessionem eatur.
- ε R De rebus auctoritate iudicis possidendis seu vendendis¹.
- ς R De separationibus.
- ζ R De curatore bonis dando.
- η R Quae in fraudem creditorum facta sunt ut restituantur.

Explicit liber ex ordine digestorum quadragesimus secundus.

Incipit ex ordine liber quadragesimus
tertius.

- R De interdictis.
- β R Quorum bonorum.
- γ R Quod legatorum.
- δ R Ne vis fiat ei qui in possessionem missus erit.
- ε R De tabulis exhibendis.
- ς R Ne quid in loco sacro vel itinere² fiat.
- ζ R De locis et itineribus publicis.
- η R Ne quid in loco sacro³ vel itinere fiat⁴.
- θ R De loco publico fruendo.
- ι R De via publica⁵ et itinere publico reficiendo.
- κα R De fluminibus, ne quid in flumine publico ripae eius fiat, quo prius navigetur.
- κβ R Ne quid in flumine publico fiat, quo aliter aqua fluat, atque ut priore aestate fluxit.
- κγ R Ut in flumine publico navigare liceat.
- κδ R De ripa munienda.
- κε R De vi et de vi armata.
- κς R Uti possidetis.
- κζ R De superficie.
- κη R De itinere actuque privato.
- κθ R De aqua cottidiana et aestiva.
- κι R De rivis.
- κκα R De fontis.
- κκβ R De cloacis.
- κκγ R Quod vi aut clam.
- κκδ R De remissionibus.
- κκς R De precario.
- κκζ R De arboribus caedendis.
- κκη R De glande legenda.
- κκθ R De homine libero exhibendo⁶.
- κκθ R De liberis exhibendis, item ducendis.
- ι R Utrubi.
- λα R De migrando.
- λβ R De Salviano interdicto.

Explicitus est liber ex ordine digestorum quadragesimus tertius.

Incipit ex ordine liber quadragesimus
quartus.

- R De exceptionibus, praescriptionibus et praedictis.
- β R De exceptione rei indicatae.
- γ R De diversis temporalibus praescriptionibus et de accessionibus possessionum.

- δ R De dolo malo et metus exceptione.
- ε R Quorum rerum actio non datur.
- ς R De litigiis.
- ζ R De obligationibus et actionibus.

Explicitus est liber ex ordine digestorum quadragesimus quartus.

Incipit ex ordine liber quadragesimus
quintus.

- R De verborum obligationibus.
- β R De duobus reis constituendis.
- γ R De stipulatione servorum.

Explicitus est liber ex ordine digestorum quadragesimus quintus.

Incipit ex ordine liber quadragesimus
sextus.

- R De fideiussoribus et mandatoribus.
- β R De novationibus et delegationibus.
- γ R De solutionibus et liberationibus.
- δ R De acceptilatione.
- ε R De stipulationibus praetoris.
- ς R Rem pupilli vel adolescentis salvam fore.
- ζ R Indicatam solvi.
- η R Ratam rem haberi et de rati habitione.

Explicitus est liber ex ordine digestorum quadragesimus sextus.

Incipit ex ordine liber quadragesimus
septimus.

- R De privatis delictis.
- β R De furtis.
- γ R De tigno iuncto.
- δ R Si qui testamento liber esse iussus fuerit, post mortem domini ante aditam hereditatem subripuisse aut corrupisse dicitur.
- ε R Furti adversus nautas cauponis stabularios.
- ς R Si familia furtum fecisse dicitur.
- ζ R Arborum furtim caesarum.
- η R Vi bonorum raptorum.
- θ R De incendio ruina naufragio rate nave expugnata.
- ι R De iniuriis et famosis libellis.
- κα R De extraordinariis criminibus.
- κβ R De sepulchro violato.
- κγ R De concussionione.
- κδ R De abigeis.
- κε R De praevicatione.
- κς R De receptatoribus.
- κζ R De furibus balnearum.
- κη R De effractoribus et capillatoribus.
- κθ R Expilatae hereditatis.
- κι R Stellionatus.
- κκα R De termino moto.
- κκβ R De collegiis illicitis et corporibus.
- κκγ R De popularibus actionibus.

Explicitus est liber ex ordine digestorum quadragesimus septimus.

(1) vendendis F² (2) vel itinere del. (3) sacro] publico scr. (4) rubricam η delevit numerosque deinceps mutavit F² (5) omnia sunt verba et si quid in ea factum

causa dicatur sa R De via publica: unde numeri deinceps fallunt (6) liber exigendo F² (7) de om. F

ante l. XLII feliciter F, explicit liber xlii (sic) [incipit liber xxxii add. F²
ante l. XLIII explicit lib. xlii feliciter F, incipit lib. xliii add. F²
ante l. XLIV feliciter F, incipit lib. xliiii add. F²

ante l. XLV explicit liber xxxiv F, incipit lib. xlv add. F²
ante l. XLVI incipit liber xlvi add. F²
ante l. XLVII nec subscriptio neque inscriptio F

Incipit ex ordine liber quadragesimus
octavus.

- α R De iudiciis publicis.
β R De accusationibus et inscriptionibus.
γ R De custodia et exhibitione reorum.
δ R Ad legem Iuliam de adulteris coercendis.
ε R Ad legem Iuliam maiestatis.
ς R Ad legem Iuliam de vi publica.
ζ R Ad legem Iuliam de vi privata.
η R Ad legem Corneliam de sicariis et veneficiis.
θ R Ad legem Pompeiam de parricidiis.
ι R De lege Cornelia de falsis.
κ R Ad legem Iuliam repetundarum.
λ R De lege Julia de annona.
μ R Ad legem Iuliam peculatus et de sacrilegiis et residuis.
ν R Ad legem Iuliam¹ ambitus.
ξ R De lege Fabia de plagiaris.
ο R Ad senatus consultum Turpilianum et de abolitionibus criminum.
π R De reuendia vel absentibus damnandis.
ρ R De quaestionibus.
σ R De poenis.
τ R De bonis damnatorum², qui ante sententiam vel mortem sibi concesserunt vel accusatorem corruerunt.
υ R De interdictis et de relegatis et deportatis.
φ R De sententiam passis et resitutis.
χ R De cadaveribus punitorum.

Explicitus est liber ex ordine digestorum
quadragesimus octavus.

Incipit ex ordine liber quadragesimus
nonus.

- α R De appellationibus et relationibus.
β R A³ quibus appellari non licet⁴.
γ R Quando appellandum sit et intra quae tempora.
δ R De appellationibus recipiendis vel non.

- ε R De libellis dimisoris, qui apostoli dicuntur.
ς R An per aliam causae appellationem reddi possunt⁵.
ζ R Nihil innovari appellatione interposita⁶.
η R Eum, qui appellaverit, in provincia defendi.
θ R Apud eum, a quo appellatur, aliam causam agere compellendum.
ι R Si pendente appellatione mors intervenerit.
κ R De iure fisci.
λ R De captivis et postliminio et redemptis⁷ ab hostibus.
μ R De re militari.
ν R De castrensi peculio.
ξ R De veteranis.

Explicitus est liber ex ordine digestorum
quadragesimus nonus.

Incipit ex ordine liber quinquagesimus.

- α R Ad municipalem et de incolis.
β R De decurionibus et filiis eorum.
γ R De albo scribendo.
δ R De muneribus et honoribus.
ε R De vacatione et excusatione munerum.
ς R De iure immunitatis.
ζ R De legationibus.
η R De administratione rerum ad civitates pertinentium.
θ R De decretis ab ordine faciendis.
ι R De operibus publicis.
κ R De nudinis.
λ R De pollicitationibus.
μ R De variis et extraordinariis cognitionibus et si index litem suam fecisse dicatur.
ν R De proxenetis.
ξ R De censibus.
ο R De verborum significatione.
π R De diversis regulis iuris antiqui.

Explicitus est ex ordine digestorum liber
quinquagesimus feliciter.

*Βιβλίον Ἰουστινιανῶν ἀναξ τεχνήσατο τῆδε,
ἦν ἢ Τριβωνιανῶν μεγάλῃ κἀνε παυσασιῆς,
οὐὰ τις Ἑρακλῆς παναίολον ἀσπίδα τούξας,
ἦς ἐπὶ μαρμαίρουσιν ἀγέλιματα πάντα θεμελιῶν
ἀνδράσιν δ' ἄσιν τε δορυκλήτων¹ τε Διβύσσης
Εδράσης τε πίδονται θλου σημάτοσι² ἡδραον³.*

(1) Julia F (2) omitta sunt verba κ R De bonis eorum: numeri qui sequuntur turbati (3) a om. F (4) omisus est titulus III Quis a quo appellatur: numerique sequuntur turbati (5) sic esse debuit in veris rubricis ε ζ additque duabus omisio: (VII) Nihil innovari appellatione interposita. (VIII) Quae sententiae sine appellatione rescindantur. (IX) An per aliam causae appellationum reddi possunt. (X) Si tutor vel curator magistratusve creatus

appellaverit. Numeri qui sequuntur turbati sunt (6) redempti F (7) est om. F (8) δορυκλήτων F (9) id est: Hunc librum imperator Iustinianus commentus est, quem Tribonianus summo omnium regi elaboravit, quem Herculi variegatum elupeum fabricatus, in quo resplendent simulacra Legum omnigenarum: Asiae autem homines et receptas armis Africae itaque Europae obediunt rectori mundi universi.

ante l. XLVIII explicis libro xxxviii incipit libro xxxviii F
ante l. XLIX explicis lib. xxxviii inc. lib. xxxviii F

ante l. I explicis liber xxxviii (sa. lib. xxxix F
post l. I explicis liber xxxix feliciter F

C. Corpus Juris Civilis → 4) Novellæ (Constitutiones)

Cf. C. Ed. ZACHARIÆ, ANEKΔOTA, *Theodori Scholastici Breviarum Novellarum (Collectio regularum juris ex Institutionibus. Fragmenta breviarii codicis a Stephano antecessore compositi)*, Lipsiæ, Sum. Joan. Ambr. Barth, 1843, p. 1-6.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΝΕΑΡΩΝ.¹⁾

INDEX NOVELLARUM.

α'. Περὶ κληρονομιῶν καὶ φαιλοδίων.	1. De heredibus et Falcidia.
β'. Περὶ ἐπιλογῆς τῶν δευτερογαμοσῶν καὶ περὶ διαδοχῆς αὐτῶν, καὶ περὶ χρήσεως ἔθρων, καὶ περὶ ἐπίρας κρητικῶν.	2. De electione secundo nubendum et de successione eorum, et de usufructu propter nuptias donationis, et de aliis capitulis.
γ'. Περὶ κληρικῶν κωνσταντινουπόλεως.	3. De clericis Constantinopolitanis.
δ'. Περὶ ἐγγρητῶν καὶ κληρονομιῶν.	4. De fideiussoribus et mandatoribus.
ε'. Περὶ μοιχείας.	5. De monachiis.
ς'. Περὶ ἐπισκόπων καὶ χειροτονιῶν.	6. De episcopis et ordinationibus.
ζ'. Περὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.	7. De ecclesiasticis rebus.
η'. Περὶ ἀρχόντων.	8. De praesidibus.
θ'. Περὶ τῆς ἐκκλησίας ῥόλης.	9. De ecclesia Romana.
ι'. Περὶ τῶν ὑπερημεδαρίων.	10. De referendariis.
ια'. Περὶ ἐπιτομῆς ἡγουμένης.	11. De Prima Justiniana.
ιβ'. Περὶ ἀδελφειμῶν.	12. De incestis nuptiis.
ιγ'. Περὶ πρακτικῶν.	13. De praetoribus.
ιδ'. Περὶ πορνεύσεως.	14. De lenonibus.
ιε'. Περὶ ἰδίως.	15. De defensoribus.
ισ'. Περὶ καταθέσεων ²⁾ κληρικῶν.	16. De introducendis clericis.
ις'. Περὶ κληρονομιῶν βασιλικῶν καὶ περὶ ἀρχόντων.	17. De mandatis principum et de praesidibus.
ιδ'. Περὶ τῶν κληρονομιῶν μέρους ἕνεκα τοῦ τομήτου μέρους, καὶ περὶ ἀντιστοίχης προίτης, καὶ περὶ διανομῆς, καὶ περὶ τῶν τὰ ἴδια συμβόλαια ἀρρομένων ἢ τῶν τῶν ἀρχόντων ἀπαρτίσεων, καὶ τὰ ἀλλότρια διακρινεῖν ἀρρομένων, καὶ περὶ τῶν ἐκ θούλης τεχνιτῶν.	18. De hereditaria portione sive de legitima portione, et de collatione dotis, et de his, qui propria instrumenta instituantur vel pecunie numerationem, et de his, qui ex alienis se possidere negant, et de his, qui ex ancilla procreati sunt.
ιθ'. Περὶ τῶν πρὸ τῶν προσηκόντων ἀρχόντων παίδων.	19. De liberis ante dosalla instrumenta natis.
κ'. Περὶ τῶν ταῖς ἐγγρητῶν ἀπορηγούτων.	20. De his, qui appellationibus ministrant.
κα'. Περὶ ἀρμενίας.	21. De Armenia.
κβ'. Περὶ λύσεως γάμων καὶ περὶ δευτερογαμιῶν.	22. De solutione nuptiarum et de secundis nuptiis.
κγ'. Περὶ ἐγγρητῶν.	23. De appellationibus.
κδ'. Περὶ τοῦ πρώτου πραιτόρος πειραιῶν.	24. De praetore Pisdiae.
κε'. Περὶ τοῦ πρώτου πραιτόρος λυκαονίας.	25. De praetore Lyconiae.
κς'. Περὶ τοῦ πρώτου πραιτόρος θράκης.	26. De praetore Thraciae.
κζ'. Περὶ τοῦ πρώτου πραιτόρος ἰταλίας.	27. De comite Isauriae.
κη'. Περὶ τοῦ πρώτου πραιτόρος ἡλενοπόλεως.	28. De moderatore Helenopoli.
κθ'. Περὶ τοῦ πρώτου πραιτόρος καππαδοκίας.	29. De praetore Cappadociae.
λ'. Περὶ τοῦ πρώτου πραιτόρος ἀρμενίας.	30. De praesidibus Armeniae.
λα'. Περὶ ἀρχόντων ἀρμενίας.	31. De praesidibus Armeniae.
לב'. Περὶ τῶν διακρινεῖν γεωργῶν.	32. De his, qui mutuum dant agricolis.

1) Cum *Index Novellae*, quem vocant, ut plurimum convenit; (vide *Cujacii Opera*, Novæ, Opp. ed. Neapol. tom. II p. 237-241. *Heimbach's Aed. Tom. II p. 227-231*.) καὶ, ut videtur ex Theodoro adhibetur creditur. Ceterum potestatem, quae in illo et hoc modo indicat simili-

liter constituta sunt, rubricam Nov. 123. 131. 138. 140. 148. 151.

2) Rubrica Nov. XVI. infra sic audit: περὶ καταθέσεων κληρικῶν. Quod à κατὰ τὴν ἀρχαίαν, L. e. intro-ducere.

- λγ'. Περὶ τῶν δανειζόντων γεωργοῖς.
 λδ'. Περὶ τῶν δανειζόντων γεωργοῖς.
 λε'. Περὶ τῶν βοηθῶν τοῦ κοιμιστῆρος.
 λς'. Περὶ τῶν ἐν ἀφρικῇ διαδύχων.
 λζ'. Περὶ τῶν ἐν ἀφρικῇ³⁾ ἐκκλησιῶν.
 λη'. Περὶ βουλευτῶν.
 λθ'. Περὶ ἀποκαταστάσεως, καὶ περὶ τῆς ἐκουήσεως ἐν τῷ αἰ μηνί.
 μ'. Περὶ τοῦ τῆν ἀγίην ἀνάστασιν ἐποιοῦν ἀδείματα.
 μβ'. Περὶ ἐπαρχότοπος τῶν εἰ ἐπαρχιῶν.
 μγ'. Περὶ ἐπισκόπων ἀναθεματισθέντων.
 μδ'. Περὶ τῶν ἱεραστῆρων τῆς ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως.
 με'. Περὶ συμβολαιογράφων καὶ περὶ συμβολαίων καὶ περὶ τοῦ εἶσαι τὰ πρωτόκολλα⁴⁾ ἐν τοῖς συμβολαίσις.
 μς'. Περὶ αἰρετικῶν βουλευτῶν, οἵτινες κατὰ ὀρθοδόξων δύνασται μαρτυρεῖν, ὅτι τύχη ὑπάκουται.
 να'. Περὶ ἐκποιήσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἀκινήτων.
 νβ'. Περὶ τοῦ προτάττεσθαι τὸ τοῦ βασιλέως ὄνομα ἐν τοῖς συμβολαίσις, τῶν χρότων παμπαραφύτων διὰ ῥωμαϊκῶν.
 νγ'. Περὶ τοῦ ἐν τελευτῇ⁵⁾ ὁμνῶντος χάριν τῆς ἰδίης ὑποστάσεως.
 νδ'. Περὶ ἐγκλήτων, καὶ περὶ ἰδιοχείρων, καὶ περὶ ὅρκου ὑπεκρίσεως.
 νε'. Περὶ τῶν ἐγκλήτων τῶν εἰ ἐπάρχων⁶⁾.
 νς'. Περὶ τῶν ἐπὶ σκηνῆς.
 νζ'. Περὶ τοῦ μήτινα ὑπὲρ εἰλου ἐνγεγραμμεῖσθαι, καὶ περὶ τοῦ τῆς [ἀπὸ]⁷⁾ βασιλέων [ἡ]⁸⁾ εἰς βασιλεῖς γενομένης⁹⁾ δωρεάς, μὴ δεῖσθαι παράξινος ἐπαρρημάτων.
 νη'. Περὶ παραστασίμων, καὶ περὶ τοῦ προσάγεσθαι τοὺς αἰτωμένους μετὰ κ' ἡμέρας, καὶ περὶ τῶν ἐξομνημένων, καὶ περὶ τῶν ἐκ τοῦ κᾶσου ὑποστηρῶν, καὶ περὶ ἀπρόκων γάμων.
 νθ'. Περὶ τῶν τὰ ἐνκτήρια ἀνταλλάσσειν ἀλλήλοις ἀκίνητα, καὶ περὶ τῶν ἐξ ἀνεθίρας τεχθέντων γεωργῶν.
 νι'. Περὶ τοῦ μόνου βασιλεῖ ἀνταλλάσσειν τοὺς εὐαγεῖς τόπους, καὶ περὶ τοῦ διερευκῶς ἐμπροτείνεν ἀλλήλους τὰ ἐνκτήρια.
 νκ'. Ὡστε ἐπὶ μόνης τῆς μεγάλης ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως διδασθαι¹⁰⁾ ἐμπροστωτά.
33. De his, qui mutuum dant agricolis.
 34. De his, qui mutuum dant agricolis.
 35. De adiutoribus quaestoria.
 36. De successoribus in Africa.
 37. De ecclesiis in Africa.
 38. De curialibus.
 39. De restitutione et de ea, quae undecimo mense pruit.
 40. Ut S. Resurrectionis [ecclesia] aedificia alienare possit.
 41. De praefectura quinque provinciarum.
 42. De episcopis anathematizatis.
 43. De officinis ecclesiae Constantinopolitanae.
 44. De tabellionibus et de instrumentis et ut protocollo in instrumentis relinquantur.
 45. De haereticis curialibus, qui contra orthodoxos testimonium dicere possunt, quod [curiali] fortune subiaceant.
 46. De alienatione ecclesiasticarum rerum immobilium.
 47. Ut imperatoris nomen instrumentis praerogatur, et ut tempora latinis [litteris] adscribantur.
 48. De eo, qui tempore mortis de substantia sua iurat.
 49. De appellacione, et de privatis scripturis, et de iurjuranda dilationis.
 50. De appellacionibus qualique praesidium.
 51. De his, quae in scenam prodeunt.
 52. Ut ne quis pro alio pignoretur, et ut donationes a principibus factae vel in principibus colatae actorum insinuatione non egeant.
 53. De exhibendis reis, et ut rei post XX. dies iudicio sistantur, et de his, qui iuratoriā cautionem praestant, et de hypothecis ex casu, et de indotatis nuptiis.
 54. Ut oratoria invicem immobilia commutare possint, et de agricolis ex libera natis.
 55. Ut cum solo principe venerabiles loci permutationes facere, et ut oratoria perpetuas emphyteuses invicem contrahere possint.
 56. Ut in sola magna ecclesia Constantinopolitana insinuativa praebentur.

3) Cod. ἰερικῆ ἢ το ἐφρικῆ.

4) Cod. πρωτόκολλα.

5) Cod. τελευτῆς. Sic et infra in rubrica Nov. XLVIII.

6) Multum: ἐπαρχιῶν. Sed et infra (in rubr. Nov. L.) ἐπάρχων legitur.

7) Deest in Cod. Addidi ex rubrica Nov. LII, quae in contextu habetur.

8) Deest in Cod.

9) Cod. γενομένης.

10) Cod. διδασθαι.

56. *Περὶ τῶν ἀντιπροσφωμιῶν κληρικῶν, καὶ περὶ τοῦ τοῦς κτιζόντας εὐκτήριον δοκιμασίᾳ τοῦ πατριάρχου χειροτονεῖν.*
 57. De subrogendis clericis, et ut qui oratoria aedificent, auctoritate patriarchae [clericos] in iis ordinent.
 58. *Ἦσσι μὴ γίνεσθαι οἴκοις λειτουργίαν.*
 59. Ne in [privatis] domibus liturgia celebretur.
 60. *Περὶ δαπάνης τῶν ἐκκομιδῶν¹¹⁾.*
 61. De sumtu exequiarum.
 62. *Περὶ τοῦ μὴ ἐνθεοῦξομαι τὰ τῶν χρεωστῶν λείψανα παρὰ τῶν δαυειστῶν, καὶ περὶ τοῦ τοῦς παρεόθους μὴ δέχεσθαι διάγροισιν.*
 63. Ut ne debitorum reliquiae a creditoribus intuerentur, et ne assessores [causarum] cognitionem suscipiant.
 64. *Ἦστα τὰ ἀκίνητα τῶν ἄνων ἢ τῆς προικὸς μηδὲ συναινούσης τῆς γυνακὸς ἐκποιεῖσθαι μήτε ὑποτίθεσθαι.*
 65. Ut immobilia propter nuptias donationis vel dotis ne consentiente quidem muliere alienentur vel obligentur.
 66. *Περὶ συγκλήτων.*
 67. De senatibus.
 67. *Περὶ ἀπόψεως θαλάσσης.*
 68. De prospectu maris.
 68. *Περὶ κηπουρῶν.*
 69. De hortulanis.
 69. *Περὶ τῶν καταλειμμένων τῇ ἐκκλησίᾳ μυσίας, καὶ περὶ ρέον.*
 70. De relictis ecclesiae Mysiae, et de reo.
 70. *Περὶ διαδόχων.*
 71. De successoribus.
 71. *Περὶ τῶν κτιζόντων εὐκτήριον, καὶ περὶ τοῦ μὴ ἀπολιμπανέσθαι τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ περὶ ἐκποιήσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.*
 72. De his, qui oratoria aedificant, et ne episcopi ecclesiis [suis] desint, et de alienatione rerum ecclesiasticarum.
 72. *Περὶ τῆς διατάξεως τῶν διαδόχων.*
 73. De constitutione successorum.
 73. *Περὶ τοῦ πάντες ὑπακούειν τοῖς ἀρχόντι.*
 74. Ut omnes praesidibus pareant.
 74. *Περὶ ἀναθεωρίας βουλευτῶν.*
 75. De liberatione curialium.
 75. *Περὶ ἀξιοματιῶν δικαζομένων.*
 76. De litibus eorum, qui in dignitatibus sunt.
 76. *Περὶ ἐπιτρόπων.*
 77. De tutoribus.
 77. *Περὶ συγκλητικῶν.*
 78. De instrumentis.
 78. *Περὶ γυναικίτης παιδῶν¹²⁾, καὶ περὶ γάμων.*
 79. De legitimis liberis, et de nuptiis.
 79. *Περὶ ἐργαζίας σικελίας.*
 80. De appellationibus Siciliae.
 80. *Περὶ μοναχῶν.*
 81. De monachis.
 81. *Περὶ ὀμνυόντων.*
 82. De iuramentis.
 82. *Περὶ προικῶν, καὶ περὶ ἀπέλευθέριας.*
 83. De dotibus [instrumentis], et de Eberta.
 83. *Περὶ μοναχῶν δικαζομένων.*
 84. De monachis litigantibus.
 84. *Περὶ τοῦ ρυαεσιτοῦ¹³⁾.*
 85. De quaesitore.
 85. *Περὶ λύσεως ὑπερνομιότητος.*
 86. De emancipatione.
 86. *Περὶ ὁρίων δικαστῶν.*
 87. De sacris iudiciis.
 87. *Περὶ κληρικῶν δικαζομένων.*
 88. De clericis litigantibus.
 88. *Περὶ ἀδελφωπαίδων¹⁴⁾.*
 89. De fratrum liberis.
 89. *Περὶ ὄπλων.*
 90. De armis.
 90. *Περὶ συναρκουῶσθαι¹⁵⁾ ὑπόπτερον ἀρχόντι τὸν ἐπίσκοπον.*
 91. Ut cum suspecto praeside simul episcopus iudicet.
 91. *Περὶ δωρεῶν εἰς βουλευτὰς γινόμενων.*
 92. De donationibus in curiales collatis.
 92. *Περὶ παραδόχης, καὶ διαμαρτυρίας ἐνοίκων, καὶ περὶ ἀναρτήσεως χορηγίας ἀγίων.*
 93. De deposito, et de suspensione iniquitatorum, et de suspensione erogationis panum.
 93. *Περὶ νόθων.*
 94. De naturalibus [liberis].
 94. *Περὶ μαρτύρων.*
 95. De testibus.
 95. *Περὶ δύο προικῶν χρεωστομένων, καὶ περὶ τοῦ μὴ βουλομένου τῆς προίκης δεχέσθαι.*
 96. De duabus dotibus debitis, et de eo, qui dotem accipere non vult.
 96. *Περὶ ἀμέτρων δωρεῶν γινόμενων εἰς παιδας.*
 97. De immensis donationibus collatis in liberos.

11) Cod. Ἰεροσολίμ.

12) Cuiuslibet verbi: De unitate liberorum.

13) Cod. υαεσιτοῦ.

14) Sic et infra rubrica Nov. LXXXIV. Malim: περὶ ἀδελφῶν.

15) Cod. συγκρουῶσθαι.

47. Περὶ ἐπίσεων.
 48. Περὶ ἐπιτρόπων.
 49. Περὶ ἀρχόντων.
 50. Περὶ ἐπιβαστῶν καὶ περὶ ἀποθέσεων.
 51. Περὶ δικαίων προκόης.
 52. Περὶ γαμικῶν κερδῶν.
 53. Περὶ ἀλληλεγγίας.
 54. Περὶ ἀναγωγῆς προκόης.
 55. Περὶ βουλευτῶν.
 56. Περὶ τοῦ moderatore Arabiæ.
 57. Περὶ τοῦ ἀνθυπάτου παλαιστίνης.
 58. Περὶ τοῦ πραίτορος σικελίας.
 59. Περὶ ὑπάτων.
 60. Περὶ ναυτικῶν τόκων.
 61. Περὶ βουλήσεων.
 62. Περὶ ἀποκαταστάσεων.
 63. Περὶ αἰρετικῶν.
 64. Περὶ ναυτικῶν τόκων.
 65. Περὶ τοῦ χρόνου τῶν ἀρμολογούντων ἀγωγῶν τοῖς πύργοις τόποις.
 66. Περὶ **ΛΙΤΙΓΙΩΣΕΩΣ**, καὶ περὶ **ΛΕΤΟΠΟΣ** καὶ **ῥέου**, ἧρον περὶ αἰτιωμάτων καὶ περὶ ἐνάγοντος καὶ ἐναγμένου ἧτοι τοῦ ὑπευθύνου.
 67. Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι θείους τύπους ἐν μέσῳ δίτης.
 68. Περὶ θείων κλιύσεων.
 69. Περὶ ἐγκλήτων, καὶ περὶ δικαζομένων, καὶ περὶ **ΕΚΣΕΚΕΒΑΤΙΩΣΕΩΣ**, καὶ περὶ πενθάντων, καὶ περὶ ἀντιφωνήσεων.
 70. Περὶ στρατιωτῶν.
 71. Περὶ ἑμποδῶν καὶ περὶ ἄλλων κεφαλαίων.
 72. Περὶ ἐπιτήρας **ΛΑΘΗΛΑΤΕΩΝ** καὶ **ΕΟΧΗΛΑΤΕΩΝ** δικαίων.
 73. Περὶ προγῆμου δωρεῆς καὶ περὶ ἄλλων κεφαλαίων.
 74. Περὶ ἐκκλησιαστικῶν συναλλαγμάτων.
 75. Περὶ τόκων.
 76. Ἴδιον περὶ διατυπώσεως¹⁶⁾ τεχνιῶν.
 77. Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν. (περὶ δικαιώσεως καὶ προνομίων.)¹⁷⁾
 78. Περὶ δικαζομένων.
 79. Περὶ δικαστῶν.
 80. Ἴσον θεῖον νόμον περὶ ἐγκλήτων.
 81. Περὶ διαδόχων ἀδελφειῶν, καὶ περὶ ἐμφανείας ἰδίων.
 82. Περὶ τοῦ δελεγάτου [ὅσα πρὸς ἀφίλειαν τῶν ἡμετέρων συντελεστῶν]¹⁸⁾ καὶ περὶ ἀρχόντων.
 83. Περὶ σαμπερινῶν.
 93. De appellationibus.
 94. De tutoribus.
 95. De praesidibus.
 96. De executoribus et de his, qui conveniantur.
 97. De iuribus dotis.
 98. De nuptialibus laeria.
 99. De reis promittendi.
 100. De non numerata dote.
 101. De curialibus.
 102. De moderatore Arabiæ.
 103. De proconsule Palaestinae.
 104. De praetore Siciliae.
 105. De consulibus.
 106. De nauticis usuris.
 107. De [ultra] voluntatibus.
 108. De restitutionibus.
 109. De haereticis.
 110. De nauticis usuris.
 111. De tempore actionum sacris locis competendum.
 112. De litigiosis, et de actore et reo, sive de his, de quibus agitur et de agente et eo, qui convenitur, sive qui iudicio obnoxius est.
 113. Ne fiat sacrae formae in medio litis.
 114. De sacris iussionibus.
 115. De appellationibus, et de litigantibus, et de exheredatione, et de lugentibus, et de constituta pecunia.
 116. De militibus.
 117. De repudiis et de ulis capitulis.
 118. De aequalitate agnaticorum et cognaticorum iurium.
 119. De ante nuptias donatione et de aliis capitulis.
 120. De ecclesiasticis contractibus.
 121. De usuris.
 122. Edictum de constitutione artificum.
 123. De episcopis et clericis.
 124. De litigantibus.
 125. De iudicibus.
 126. Exemplum sacrae legis de appellationibus.
 127. De fratribus aliis successoribus, et de iusurratione propter nuptias donationis.
 128. De delegato et de praesidibus.
 129. De Samaritis.

16) Sic ex rubrica Nov. CXXII, quae infra est, emendavi. Cod.: Περὶ ἰδικτῶν καὶ περὶ διατυπώσεως.

17) Haec verba: περὶ δικαιώσεως καὶ προνομίων, quae sunt initialia Nov. CXXIII, a librario perperam ad rubricam transmissa esse videntur.

18) Similiter haec verba: ὅσα — συντελεστῶν initialia sunt Nov. CXXVIII, a librario, qui hunc indicem ex rubricis in contextu obvis compilavit, temere rubricae immixta.

- ρλ'. *Περὶ παρόδου στρατιωτῶν.*
 ρλα'. *Περὶ ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ πραγμάτων ἀποκαταστάσεων καὶ ὀργανοτρόφων*¹⁸⁾.
 ριβ'. *Ἰδιόκειον περὶ αἰρετικῶν.*
 ριγ'. *Περὶ τοῦ πῶς δεῖ βιοῦν τοὺς μοναχοὺς.*
 ριδ'. *Περὶ ἀρχόντων, καὶ περὶ μοιχίας, καὶ περὶ τιμωριῶν, καὶ περὶ θανασιῶν.*
 ριε'. *Περὶ τοῦ μὴ ἀναγκαζέσθαι τινα ἐξιστάσθαι.*
 ρις'. *Περὶ τῶν ἀγγειοπρατικῶν συναλλαγμάτων.*
 ριζ'. *Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.*
 ριη'. *Περὶ βασιλικῆς ἐμπροστίας, καὶ περὶ [τοῦ]²⁰⁾ τοὺς καταβαλλομένους τόκους κατὰ μέρος τὸ διπλοῦν [μὴ ὑπερβαίνειν]²¹⁾.*
 ριθ'. *Περὶ συγχωρήσεως ἀθεμιτοπρασιῶν.*
 ρμ'. *Περὶ τοῦ κατὰ συναιτίαν λύσει τὸν γάμον, ὅτι ἐκ συναιτίσεως γάμος λύεται*²²⁾.
 ρμα'. *Περὶ στύπου.*
 ρμβ'. *Περὶ τῶν εὐνοουχῶδοντων.*
 ρμγ'. *Περὶ γυναικῶς ἀρπαγείσης.*
 ρμδ'. *Περὶ σαμαριτικῶν.*
 ρμε'. *Περὶ τοῦ δυνέειν ἢ βιοκαλιτέον*²³⁾ *λυκαονίας καὶ λυδίας.*
 ρμς'. *Περὶ τοῦ ἀναγνωσκῆσαι τοὺς ἑβραίουσ τὰς*²⁴⁾ *γραφὰς ἑλληνιστί καὶ ἑβραϊστί, καὶ περὶ ἀναγνώσεως τῆς δευτεροβίβλου, καὶ περὶ τῶν μὴ ὁμολογούντων κρίσειν ἢ ἀνάστασιν ἢ τοὺς ἀγγέλους κτίσμα θεοῦ εἶναι.*
 ρμζ'. *Περὶ συγχωρήσεως λοιπῶν δημοσίων.*
 ρμη'. *Περὶ λοιπῶν.*
 ρμθ'. *Περὶ τοῦ προῖκα γίνεσθαι τοὺς ἀρχοντας ὀνομασίης τῶν κτητόρων ἀσφαλιζόμενον τῶν δημοσίων, καὶ μὴ, θνητῶν*²⁵⁾ *τοῦτο ποιῆσαι, προσιέναι βασιλεὶ διὰ τὴν τῶν δημοσίων εἰσπραξίαν.*
 ρν'. *Περὶ τῆς γαμηθείσης τῶ ἀρπάσαντι αὐτήν.*
 ρνη'. *Περὶ τοῦ μὴ παρίστασθαι βουλευτὴν ἢ ταξιάρχον χωρὶς κλήσεως βασιλικῆς ἐμπροστίας*²⁶⁾ *τοῖς ἐπάρχοις.*
 ρνβ'. *Περὶ τοῦ μὴ ἐξιδῶσθαι τὰς περὶ δημοσίων*²⁷⁾ *θείας κλήσεις;*²⁸⁾ *χωρὶς κλήσεως, τῶν ἐπάρχων.*
 ρνγ'. *Περὶ χαμερευτῶν.*
 130. *De transitu militum.*
 131. *De ecclesiasticis canonibus et rerum restitutionibus et orphanotrophis.*
 132. *Edictum de haereticis.*
 133. *Quomodo vivere oporteat monachos.*
 134. *De praesidibus, et de adulterio, et de poenis, et de creditoribus.*
 135. *Ne quis cogatur bonis cedere.*
 136. *De argentariorum contractibus.*
 137. *De episcopis et clericis.*
 138. *De principali interpretatione, et ut usurae, quae per partes solvantur, duplum non excedant.*
 139. *De remissione incestarum nuptiarum.*
 140. *De solutione matrimonii, quae consensa sit, ut consensu matrimonium solvi possit.*
 141. *De stupro.*
 142. *De his, qui eunuchos faciunt.*
 143. *De muliere raptam passam.*
 144. *De Samaritis.*
 145. *De duce sive biacolyta Lyconiae et Lydiae.*
 146. *Et Hebraei legant scripturas graece et hebraice, et de abrogatione deuteroseca, et de his, qui non credunt iudicium aut resurrectionem, aut angelos opus Dei esse.*
 147. *De indulgentia reliquorum publicorum.*
 148. *De reliquis.*
 149. *Ut gratis sicut praesides nominatione possessorum fisco cautionem praestantes, et ne hi, quum hoc facere possint, imperatorem propter tributorum exactionem adeant.*
 150. *De ea, quae raptori nubit.*
 151. *Ne iudicia sistatur curialis vel cohortalis sine iussione principum praefectis insinuat.*
 152. *Ne sacrae iussiones de publicis [causis] valeant sine confirmatione praefectorum.*
 153. *De [infantibus] expositis.*

18) Vide, quae infra ad rubricam Nov. CXXXI. adnotata sunt.

20) Deest in Cod.

21) Cod.: τὸ διπλοῦν μόνον τόκων. Quomodo librarius in errorem lapsus sit, docet contextus Nov. CXXXIII. Illi sic est: *Περὶ βασιλικῆς ἐμπροστίας καὶ περὶ τοῖς (sic) καταβαλλομένοις τόκοις κατὰ μέρος τὸ διπλοῦν μὴ ὑπερβαίνειν. Βασιλικὴ κρίσις περὶ τῶν εἰς τὸ διπλοῦν ἴσοντας τόκων.* Nempe libra ius verba in titula Novellae eam rubricam commisit, et verborum similitudine deceptus a priori διπλοῦν ad posteriora abiecit.

22) Vide, quae infra ad rubricam Nov. CXL. dicta sunt.

23) Cod. βιοκαλιτέον. An βιοκαλιτέον? Vide Heimbach

Novell. tom. I. p. 65. Inferius tamen (rubr. Nov. CXLV) βιοκαλιτέον scribitur.

24) Cod. τῶν.

25) Cod. ἀσφαλιζόμενος τῶν δημοσίων ἢ μὴ θνητῶν. Infra (rubr. Nov. CXLIX): ἀσφαλιζόμενον τὸ δημοσίον μὴ θνητῶν. Quod utique missandum erat; non enim a possessoribus cautionem praestari vult Novella, sed a praesidibus; et secunda pars rubricae cum prima non per particulam ἢ sed particulam καὶ coniungenda erat.

26) Cod. ἐμπροστίας.

27) Verit cum aliis: de publicis causis. Num recte?

28) Cod. κλήσεις.

- ρδ. Περὶ τῶν ἐν ὄσρονη ἀθιμιτογραμῶν²⁹).
 ρε. Περὶ τοῦ³⁰ ὑποκείσθαι τὰς μητέρας ἐπιτροπικοῖς λογισμοῖς.
 ρς. Περὶ τῆς μεριζούσης γονῆς τῶν γεωργῶν.
 ρς'. Περὶ γεωργῶν ἐπ' ἀλλοτριῶς γημέντου χωρίου ἐν μεσοποταμίᾳ καὶ ἐν ὄσρονη³¹).
 ρη. Περὶ τοῦ παραπέμπουσαι τὸ τῆς διασκέψεως δίκαιον καὶ ἐπὶ ἀνήβων παιδῶν.
 ρθ. Περὶ ὑποκαταστάσεως γινομένης εἰς τὴν πατριάν τοῦ τελευτήσαντος, καὶ περὶ τοῦ μέχρις πόστου βαθμοῦ δεῖ κρατεῖν.
 ρζ. Περὶ πολιτικῶν χρημάτων καὶ τόκων.
 ρζα. Περὶ ἀρχόντων θεῖος τύπος.
 ρζβ. Θεῖος τύπος περὶ γεωργῶν καὶ δωρεῶν.
 ρζγ. Περὶ κοινισμῶν δημοσίων.
 ρζδ. Περὶ κληρονομιῶν. [θεῖον τε καὶ δικαιοσύνης.]³²)
 ρζε. Γενικὸς τύπος περὶ κοινῆς γραφῆς³³) βίβου τῷ ἐνδοξοτάτῳ³⁴).
 ρζς. Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόψεως θαλάσσης γραφῆς δημοσίου τῷ ἐνδοξοτάτῳ.
 ρζς'. Γενικὸς τύπος περὶ κοινῆς γραφῆς βίβου τῷ ἐνδοξοτάτῳ.
 ρζη. Ἐπαρχικὸς τύπος καταπεμφθείς περὶ ὁδοπέλων ἰαόνῃ τῷ λαμπροτάτῳ ἀρχόντι Κύπρου.
154. De incestis nuptiis in Oseroena contractis.
 155. Et matres tutelae rationibus obnoxiae sint.
 156. De prole agricolarum dividenda.
 157. De agricolis, qui in alienis praediis nuptias contraxerunt in Mesopotamia et Oseroena.
 158. Ut ius deliberandi transmittatur, etiam si liberi impuberes sint.
 159. De substitutione facta in familiam defuncti, et ad quatum usque gradum valere debeat.
 160. De civitatum pecuniis et usuris.
 161. De praesidibus sacra forma.
 162. Sacra forma de agricolis et donationibus.
 163. De revelatione tributorum.
 164. De hereditatibus.
 165. Generalis forma de possessione scripta Basso gloriosissimo.
 166. Generalis forma de prospectu maris scripta Demostheni gloriosissimo.
 167. Generalis forma de possessione scripta Basso gloriosissimo.
 168. Forma praefecti de conservis praedibus missa Iovanni clarissimo praesidi Cypri.

29) Cod. ἀθιμίση ἀθιμιτογραμῶν. Nosler ubique ὄσρονη, ὄσρονηή vel ὄσρονηε scribit.

30) Cod. τοῦ μὴ ὑποκείσθαι. Infra (titul. Nov. CLV.) μὴ δεσσι: sed Eusebio teste etiam index Regiae μὴ ὑπ. habere videtur; sed apud Heimbach (A. tom. II) non extat.

31) Cod. ὄσρονη.

32) Omne nunc ineluct, sunt verba in illa Novellae, perperam huc tracia. Vide nos 17. 18. 21.

33) Γραφῆς βίβου vel δημοσίουε verti potest „scripta Basso“ „Demosthene“ vel etiam „Scripta Basso“ „a Demosthene.“

34) Hoc loco Ilyriacus, qui indicem conficit, aperte hallucinatur confusus rubricis Nov. 165 et 166, quas infra commixtis suppedilat. Scribendum erant: ρζε. Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόψεως θαλάσσης γραφῆς δημοσίου τῷ ἐνδοξοτάτῳ. (165. Generalis forma de prospectu maris scripta Basso gloriosissimo.) — ρζς'. Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόψεως θαλάσσης γραφῆς δημοσίουε τῷ ἐνδοξοτάτῳ. (166. Generalis forma de prospectu maris adiectione scripta Demosthene gloriosissimo.)

2. Α. [Κανονικά Υπομνήματα (Απωλεσθείσες Συλλογές κανόνων)]

1) Συλλογή *συνοδικῶν κανόνων* (5ος αί.)

- Τὸ 1ο corpus canonum ἢ τὸ 1ο corpus τῶν *συνοδικῶν* κανόνων
- Ἡ Ἐκκλησία (ἐν τῇ Ἀνατολῇ) τὴν γνώριζε καὶ τὴν χρησιμοποιοῦσε
- Ἀπεκαλεῖτο «βιβλίον» ἢ «βίβλος» (Πρακτικὰ Δ΄ Οἰκ. Συνόδου)
- Ἡ ἀρίθμηση τῶν κανόνων τῆς ἔβαινε κατ' αὐξοῦντα ἀριθμὸν (1-168)
- Σύνοδοι: Νικαίας, Ἀγκύρας, Νεοκαισαρείας, Γάγγρας, Ἀντιοχείας, Λαοδικείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως
- Δὲν διεσώθη αὐτοτελῶς· δύναται ὅμως νὰ ἀποκατασταθεῖ
- Μαρτυρίες: 1) Ἡ Δ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (Πρακτικὰ-451)
 - 2) Ἐπιστολὴ ἐπισκόπων Πισιδίας (458) → Λέοντα Α΄
 - 3) Λατ. συλλογὴ Διονυσίου Μικροῦ (Dionysiana-~500)
 - 4) Συριακὸ χειρόγραφο Add. 14528 (6ος αἰ.)
 - 5) Ἐπιστολὲς Σεβήρου Ἀντιοχείας (512-518)
 - 6) Ἐπιστολὴ Ἐφραὶμ Ἀντιοχείας → Ζηνόβιον

2) Κανονικὴ Συλλογὴ τῶν «ἀγίων δέκα συνόδων» ([1ο ἡμ.] 6ος αἰ.)

- Κανόνες «δέκα συνόδων»
- Σύνοδοι: 1) Νικαίας, 2) Ἀγκύρας, 3) Νεοκαισαρείας, 4) Γάγγρας, 5) Ἀντιοχείας, 6) Λαοδικείας, 7) Κωνσταντινουπόλεως, 8) Ἐφέσου, 9) Χαλκηδόνος καὶ 10) Σαρδικῆς
- Μαρτυρίες: 1) Φυλάττεται (6ος αἰ.) «ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου ΚΠόλεως» (Mansi 12, 1019)
 - 2) Ἰωάννης Σχολαστικὸς (προοίμιο Συναγωγῆς-~550)
 - 3) Χειρόγραφο (9ος αἰ.) «Συλλογὴ 87 Κεφαλαίων»

3) Συλλογὴ τῶν ἀποστολικῶν κανόνων

- Συλλογή 85 ἀποστολικῶν κανόνων
- Προέλευση καὶ ἀρχή, ἐκ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἀπ. χρόνων
- Διατυπώθηκαν σύμφωνα μὲ τὴν ἀποστολικὴ παράδοση (ἔννοια)
- Περιλαμβάνει *ἐθιμικὸ δίκαιο* τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων
- Ἡ συγκρότηση τῆς Συλλογῆς περὶ τὸ 340 (πάντως πρὸ τοῦ 341)
- Τόπος μορφοποίησης (πιθανώτατα) ἢ Συρία (Ἀντιόχεια)

1) Κανονικὴ Συλλογὴ «εἰς τίτλους ἐξήκοντα»

- Ἡ Συλλογὴ δὲν διεσώθη· ἀγνοεῖται ὁ συντάκτης της
- Ἡ συγκρότηση τῆς Συλλογῆς
 - α) μετὰ τὴν ἔκδοση τοῦ Codex J. (2534)
 - β) μεταξὺ 535-550
 - γ) περὶ τὸ 535, ἐν Ἀντιοχείᾳ
- Μαρτυρίες: Ἰωάννης Σχολαστικὸς (προοίμιο Συναγωγῆς~550)
- Συστηματικὴ κανονικὴ Συλλογὴ (καθ' ἑλὴν) [μᾶλλον ἢ *πρώτη*]
- Περιλαμβάνονται οἱ ἀποστολικοὶ καὶ τῶν δέκα συνόδων κανόνες
- Προηγούμενα: – ἡ Dionysiana (Διονύσιος ὁ Μικρὸς~500) καὶ
 - (πιθανὸν) ἢ «Κανονικὴ Συλλογὴ» (Στεφάνου Ἐφ.)
- Ἐπηρέασε ὅλες τὶς μεταγενέστερες Κανονικὲς Συλλογές:
 - «Συναγωγὴ» Ἰωάννου τοῦ Σχολαστικοῦ
 - «Σύνταγμα εἰς 14 τίτλους»

3. Β. Κανονικά Υπομνήματα ([Συστημικές] Συλλογές κανόνων)

1) Ἰωάννου τοῦ Σχολαστικοῦ

- ♦ Ἡ *Συναγωγή κανόνων ἐκκλησιαστικῶν εἰς 50 τίτλους* (6ος αἰ. [555])

2) «Μεγάλου Φωτίου»

- ♦ Ὁ *Νομοκάνων [ἢ Σύνταγμα]* εἰς 14 τίτλους (Corpus canonum Ἐκ/σίας) ([2ο ἡμισυ] 16ος αἰ. [578-582 (:)]/2883)

3) Ματθαίου Βλάσταρη

- ♦ Τὸ *Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον* [24 μέρη] (Θεσσαλονίκη, 1335)

4) Κωνσταντίνου Ἀρμενόπουλου

- ♦ Ἡ *Ἐξάβιβλος* (Θεσσαλονίκη, 1345)
- ♦ Οἱ *Ἱεροὶ καὶ Θεῖοι Κανόνες κατ' ἐπιτομὴν* (P.G., τ. 150, στ. 45A-168C)

5) Μανουὴλ Μαλαξοῦ

- ♦ Ὁ *Νομοκάνων* ([2ο ἡμισυ] 16ος αἰ.)

6) Ἁγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου καὶ Ἀγαπίου (Λεονάρδου) Ἀσημάκη

♦ Τὸ *Πηδάλιον* (Leibzig, ¹1800, ²1841, ³1864· Ἀθῆναι, ¹¹1993)

7) Γεωργίου Ἀ. Ράλλη - Μιχαὴλ Ποτλῆ

♦ Τὸ *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, 6 τ. (Ἀθῆναι, 1852-1859)

→ [Ἐκκλησία τῆς Ῥωσσίας]

1) Ἡ *Kormchaïa Kniga* (Μόσχα, ¹1650)

2) Ἡ *Kniga Pravil* (Πετρούπολις, ¹1839)

4. Κανονικές Συλλογές Ιωάννου του Σχολαστικού (6ος αί. [555])

A. ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΚΑΝΟΝΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΕΙΣ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΤΙΤΛΟΥΣ

(Collectio canonum in 50 [L] titulis distributa)

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ (6ος αί. [555])

→ Γεννήθηκε στην Αντιόχεια (άναφέρεται και ως *Ιωάννης ὁ Αντιοχεύς*)

→ *Ιωάννης ὁ Σχολαστικός* (=δικηγόρος): Ἀποκρισάριος Ἐκ. Ἀντιοχείας

→ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (565-577)

→ Ἡ πρώτη Συλλογή ποὺ περιλαμβάνει *κανόνες τῶν Πατέρων*

→ Συστηματικὴ κανονικὴ Συλλογὴ (παράθεση κανόνων καθ' ἕλην)

→ Συμπλήρωση & ἐπεξεργασία τῆς κανονικῆς Συλλογῆς «εἰς 60 τίτλους»

→ Διαιρεῖται εἰς 50 τίτλους (κατὰ τὸ παράδειγμα πιθανῶς τῶν *Πανδεκτῶν*)

→ Περιλαμβάνει: 1) Τοὺς 85 ἀποστολικοὺς κανόνες

2) Τοὺς κανόνες τῶν 10 συνόδων («κατὰ τὴν τάξιν»)

3) 68 κανόνες τοῦ Μ. Βασιλείου [οἱ 17-85]

→ Ἡ Κανονικὴ αὐτὴ Συλλογὴ –εἶναι ἡ πρώτη ποὺ– διασώθηκε:

- VOELLUS-JUSTELLUS, *Bibliotheca juris canonici veteris*, τ. 2, Paris 1661, σελ. 499-602 (1η ἔκδοση).
- J.B. PITRA, *Juris ecclesiastici græcorum historia et monumenta* τ. 2, Rome 1868, σελ. 375-385 (συμπληρωμένη ἔκδοση).
- VI. BENECHEVITCH, *Ioannis Scholastici Synagoga L titulorum*, Munich 1937 (κριτικὴ ἔκδοση).

B.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΩΝ 87 ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

(Collectio 87 [LXXXVII] capitulorum)

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ (6ος αί.)

- Είναι μια δεύτερη κανονική του συλλογή
- Είναι γνωστή ως «Συλλογή τών 87 Κεφαλαίων»
- Περιλαμβάνει τις έκκλησιαστικές διατάξεις εκ τών Νεαρών του Ίουστινιανού (535↔565)
- G.E. HEIMBACH, *Άνέκδοτα*, τ. 2, Leipzig 1840, σελ. 202-234 (1η έκδ.).
- J. MORTREUIL, *Histoire du Droit byzantin*, τ. 1, Paris 1843, σελ. 203-211.

5. Το Σύνταγμα εις 14 τίτλους

A. ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΕΙΣ ΔΕΚΑΤΕΣΣΕΡΕΣ ΤΙΤΛΟΥΣ (SYNTAGMA (*Nomocanon*) 14 [XIV] capitulorum) (6ος αί.: 1η έκδοση)

- Φάσεις διαμόρφωσης: 1) [2ο ήμ.] 6ος αί.: Σύνταξη τοῦ Συντάγματος
2) [1ο ήμ.] 7ος αί.: Μετατροπή του σὲ *Νομοκάνονα*
3) 883: 2η έκδοση (Μέγας Φώτιος)

→ Ἡ 1η έκδοση τοῦ «*Συντάγματος*» (=συλλογή κανόνων) δὲν διεσώθη

→ Ὁ χρόνος σύνταξης προσδιορίζεται κατὰ προσέγγιση:

- συγγράφεται μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἰω. Σχολαστικοῦ (577),
- ὀπωσδήποτε πρὶν τὴν Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο (691)

→ Συντάχθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη

→ Ὁ συντάκτης παραμένει ἄγνωστος

→ Ἀποτελεῖτο ἀπὸ 3 μέρη:

- 1ο) Συστηματικὴ-θεματικὴ (καθ' ὕλην) κατάταξη τῶν κανόνων
- 2ο) Τὰ κείμενα τῶν κανόνων (in extenso)
- 3ο) Συναφεῖς διατάξεις ἐκ τῆς «πολιτικῆς νομοθεσίας»

Ἀνάλυση μερῶν

1ο Μέρος

→ Διαιρεῖτο σὲ 14 τίτλους (14 θεματικὲς ἐνότητες) καὶ κάθε τίτλος σὲ κεφάλαια (συνολικὰ 238 κεφάλαια) μὲ ἴδιες ἐπιγραφές

→ Σὲ κάθε κεφάλαιο σημειώνονται οἱ σχετικοὶ κανόνες ἐν εἴδει παραπομπῶν (ἢ «προσηγορία» κάθε κανόνα καὶ ὁ «ἀριθμὸς»)

→ Εἶδος συστηματικοῦ εὐρετηρίου καὶ καθ' ὕλην κατάταξη κανόνων 2ου μ.

2ο Μέρος

- Περιελάμβανε τὸ πλήρες κείμενο (in extenso) τῶν κανόνων
- Ἦτοι: 1) Τοὺς 85 ἀποστολικούς κανόνες
 - 2) Τοὺς κανόνες τῶν 10 συνόδων («κατὰ τὴν τάξιν»)
 - 3) Τοὺς κανόνες συνόδων ΚΠόλεως (394) & Καρθαγένης (419)
 - 4) Τοὺς πατερικούς κανόνες

3ο Μέρος

- Συγκέντρωση καὶ καθ' ὕλην κατάταξη διατάξεων ἐκ τῆς «πολιτικῆς νομοθεσίας», ποὺ ρυθμίζουν ἐκκλησιαστικά ζητήματα
- Τὸ 3ο μέρος διεσώθη αὐτοτελῶς
- Ταυτίζεται μὲ τὴ Συλλογὴ διατάξεων τῆς «πολιτικῆς νομοθεσίας» ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου:
 - «Συλλογὴ ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων» (Collectio constitutionum ecclesiasticarum) ἢ «Συλλογὴ τριμερῆς» (Collectio tripartita)
 - ↓ → ἐκ τριῶν βιβλίων (ἢ μερῶν):
 - 1ο) Κώδιξ Ἰουστινιανοῦ
 - 2ο) Πανδέκτες καὶ Εἰσηγήσεις
 - 3ο) Νεαρὲς Ἰουστινιανοῦ
- [1ο ἡμ.] 7ος αἰ.: Μετατροπὴ σὲ *Νομοκάνονα* (=συλλογὴ νόμων-κανόνων)
- Ἐκτοτε ἀποτελεῖται ἀπὸ 2 μέρη:
 - 1ο) (Συστηματικὸ) ἀπὸ 14 τίτλους καὶ 238 (239) κεφάλαια:
 - α) Μνεῖα τῶν σχετικῶν κανόνων
 - β) Μνεῖα τῶν σχετικῶν διατάξεων τῆς «πολ. νομοθεσίας» (τὰ *νόμιμα*)
 - 2ο) Τὸ πλήρες κείμενο τῶν κανόνων (in extenso)

B. ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΕΙΣ ΔΕΚΑΤΕΣΣΕΡΕΣ ΤΙΤΛΟΥΣ

(883: 2η έκδοση)

→ 883: Ἡ 2η έκδοση τοῦ «*Συντάγματος*» ἢ «*Νομοκάνονος* εἰς 14 τίτλους»

→ Ὁ συντάκτης του εἶναι ὁ ΚΠόλεως Φώτιος ὁ Μέγας (858-867· 877-886)

→ Περιελάμβανε τὸ πλήρες κείμενο τῶν κανόνων (in extenso)

→ Ἦτοι: **1)** Ὅλους τοὺς κανόνες τῆς 1ης ἐκδ. τοῦ «*Συντάγματος*» καὶ

2) α) τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (691)

β) τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (787)

γ) τῆς Πρωτοδευτέρας [Τοπικῆς] Συνόδου (861)

δ) τῆς ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ [Τοπικῆς] Συνόδου (879/880)

6. Βιβλιογραφία

- Γ. ΡΑΛΛΗ - Μ. ΠΟΤΛΗ, *Σύνταγμα τῶν Θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων*, τ. 1, ΦΩΤΙΟΥ Πατρ. ΚΠόλεως, *Νομοκάνων*, Ἀθῆναι 1852 (²1992), 403 σ.
- Π. ΜΕΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ, *Ἱστορικὴ εἰσαγωγή εἰς τοὺς κανόνας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Στοκχόλμη 1990, (βιβλιογραφία ad hoc) σελ. 55, ὑπ. 4.

7. Τὸ Corpus canonum τῆς Ἐκκλησίας (883)

Κατὰ τὸ ἔτος 883 (συμπλήρωση τοῦ «Συντάγματος εἰς 14 τίτλους» (β' ἔκδοση) σηματοῖσθηκε ὀριστικὰ τὸ Corpus canonum (τὸ σῶμα κανόνων) τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ corpus αὐτὸ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τοὺς:

- 1) Ἀποστολικοὺς κανόνες
- 2) Κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων
- 3) Κανόνες τῶν [8] Τοπικῶν Συνόδων, «ἐπισφραγισθέντων» ἐκ τοῦ 2/Πενθέκτη
- 4) Κανόνες τῶν [2] Τοπικῶν, τῆς Πρωτοδευτέρας (861) & τῆς ἐν Ἀγία Σοφία (879/80), Συνόδων
- 5) Κανόνες τῶν Πατέρων

Ἀποστολικοὶ κανόνες: **85**

Κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων: **190**

Κανόνες τῶν Τοπικῶν Συνόδων: **321**

Πατερικοὶ κανόνες: **174**

Σύνολο: **770** κανόνες

8. Συνοπτικός Πίνακας Κανονικών Συλλογών

(1η χιλιοτηρίδα)

A. ΑΠΩΛΕΣΘΕΙΣΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ

- 1) Συλλογή *συνοδικών* κανόνων (5ος αί.)
- 2) Κανονική Συλλογή τῶν «ἀγίων δέκα συνόδων» ([1ο ἡμ.] 6ος αί.)
- 3) Συλλογή τῶν ἀποστολικῶν κανόνων (πρὸ τοῦ 341)
- 4) Κανονική Συλλογή «εἰς τίτλους ἐξήκοντα» (περὶ τὸ 535)

B. ΔΙΑΣΩΘΕΙΣΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ

- 1) Συναγωγή κανόνων ἐκκλησιαστικῶν εἰς πενήκοντα τίτλους, Ἰωάννου τοῦ Σχολαστικοῦ (6ος αἰ. [555])
- 2) Συλλογή τῶν 87 Κεφαλαίων, Ἰωάννου τοῦ Σχολαστικοῦ (6ος αἰ.)
- 3) Σύνταγμα εἰς 14 τίτλους ([2ο ἡμ.] 16ος αἰ. καὶ 2883)

9. Γ. Κανονικά Υπομνήματα

(ΚΑΝΟΝΟΛΟΓΟΙ)

12ος αί. (Κωνσταντινούπολη)

- 1) Ἰωάννης Ζωναρᾶς (μοναχός· τέλη 11ου-μετὰ τὸ 1160)
- 2) Ἀλέξης Ἀριστηνὸς (διάκονος· ἀρχὲς 12ου-μετὰ τὸ 1166)
- 3) Θεόδωρος Βαλαμῶν (πατριάρχης Ἀντιοχείας· 1130/40-μετὰ τὸ 1195)
- 4) Θεόδωρος Βέστης (1100)

13ος αί. (Δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου)

- 5) Ἰωάννης Ἀπόκαυκος (μητροπολίτης Ναυπάκτου· ~1160--~1235)
- 6) Δημήτριος Χωματιανὸς (ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος· 1180-1236)

14ος αί. (Θεσσαλονίκη)

- 7) Ματθαῖος Βλάσταρης (μοναχός· ~1280--~1350)
- 8) Κωνσταντῖνος Ἀρμενόπουλος (δικαστὴς Θεσσαλονίκης· 1320-1383)
- 9) Μιχαὴλ Ψελλὸς (1018-1078)
- 10) Νίκων ὁ Μελανορίτης (11ος αἰ.)
- 11) Μᾶρκος Ἀλεξανδρείας (πατριάρχης Ἀλεξανδρείας)
- 12) Ἐμμανουὴλ Μαλαξὸς (16ος αἰ.)

10. Το Πηδάλιον [τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου]

(Περιεχόμενα)

σελίδες

1) Οἱ Ἀποστολικοὶ Κανόνες	1-117
2) Οἱ Κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων	118-342
3) Οἱ Κανόνες τῶν Τοπικῶν Συνόδων	343-542
4) Οἱ Κανόνες τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας	543-697
<hr/>	
[5) Οἱ <i>extra corpus canonum</i> κανόνες] (σὲ Παράρτημα)	698-738
6) Περὶ συγγενείας	739-757
7) Τύποι κανονικῶν γραμμάτων	757-762
8) Ἕνας ἀλφαβητικὸς κατάλογος (Index)	767-789

Βιβλιογραφικὴ ἀναφορὰ

ΠΗΔΑΛΙΟΝ τῆς νοητῆς νηὸς τῆς Μίας, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησίας, ἦτοι ἅπαντες οἱ Ἱεροὶ καὶ Θεῖοι Κανόνες, ἐρμηνευόμενοι (ὑπὸ) Ἀγαπίου ἱερομονάχου [(Λεονάρδου) Ἀσημάκη] καὶ Νικοδήμου μοναχοῦ, [Λειψία ¹1800], Ἀθῆναι, Ἀστήρ - Ἀλ. & Ε. Παπαδημητρίου, ¹¹1993, 787 σελ. Ἐπίσης, [μετάφραση στὰ ἀγγλικά, γενόμενη ἀπὸ τὸν D. Cummings] *THE RUDDER of the Orthodox Catholic Church*, Chicago, The Orthodox Christian Educational Society, ¹1957· New York, ²1983, 1084 σελ.

11. Το Σύνταγμα [του Ῥάλλη-Ποτλή]

(Περιεχόμενα)

→ Συνίσταται ἀπὸ 6 τόμους, συμπεριλαμβάνοντας τὸ σύνολο τῶν ὑπομνημάτων τῶν κανονολόγων

- ♦ τ. 1. Ὁ Νομοκάνοντας τοῦ ἁγ. Φωτίου σὲ 14 τίτλους
- ♦ τ. 2. Οἱ Ἀποστολικοὶ Κανόνες & οἱ Κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων
- ♦ τ. 3. Οἱ Κανόνες τῶν Τοπικῶν Συνόδων
- ♦ τ. 4. Οἱ Κανόνες τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας [& κανονικὰ ζητήματα]
- ♦ τ. 5. Συνοδικὲς ἀποφάσεις, Νεαρὲς αὐτοκρατόρων & κανονικὰ ζητήματα
- ♦ τ. 6. Τὸ «Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον» τοῦ Ματθ. Βλάσταρη & ἓνας Index ἀναλυτικὸς (τῶν 6 τόμων)

Βιβλιογραφικὴ ἀναφορὰ

ΡΑΛΛΗ Γ. - ΠΟΤΛΗ Μ., *Σύνταγμα τῶν Θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων, τῶν τε ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἱερῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ Τοπικῶν Συνόδων καὶ τῶν κατὰ μέρος ἁγίων Πατέρων*, 6 τόμοι, Ἀθήναι, ¹1852-1859· φωτοτυπικὴ ἀνατύπωση, Ἀθήναι, ἐκδ. Γρηγόρη, ²1992.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Αρχιμ. Γρηγόριος Δ. Παπαθωμάς. «Κανονικό Δίκαιο, V. Έτερες Πηγές του Κανονικού Δικαίου (4ος-19ος αι.)». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/THEOL3/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

